Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңсар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-нин Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 277 (11174) | 1979 чылдың декабрь 2, воскресенье | 1925 чылда үндезилеттингеН | Өртээ 2 көп.

«САЛЮТ-6»: ЧЭЭРБИ АЛДЫ АЙ ДУРГУЗУНДА УЖУДУУШКУН

УЖУДУУШКУН БАШКАРАР ТӨП. (СЭТА). Чер чоогунун орбитазында «Салют-6» эртем станциязы чээрби алды ай дургузунда ажылдап келген. Ноябрь 29-та Москваныыбиле 14 шакта Черни од 12470 катап долганган.

Төлевилээн программа ёзугаар үр үеде космоска ужудуушкуунун байдалдарында станцияның иштики системаларын, аппаратуразын болгаш дериг-херекселдерин улам ынай шенээрин уламчылаан.

Амгы үеде «Салют-6» станцияның ужудуушкунунуң траекториязының хемчээлдери мындыг:

— Чер кырындан эң ыраа— 372 километр;

— Чер кырындан эң чоок-шулаары — 352 километр.

— Долганыр үези— 91,5 минута;

— ийленчээ—51,6 градус.

Телеметрияның саан-түңү-биле алырга, станцияның иштики системалары болур-чогуур-биле ажылдап чоруур. Ужудуушкун башкарар төптен кээп турар информацияны сайгарып, өөренип көрүп турар.

АМЫДЫРАЛГА БОТТАНДЫРАР БИС

Күчүлүг агаар лайнери нийысылдл Кызылдың кырынга бир дээскингеш, аэропортка хонупкан. Оон дүшкен пассажирлерниң аразынга бистин республикадан ССРЭ-ниң Дээди Совединиң онгу чыыжынын ийиги сессиязының ажылынга киришкен депутаттар база чедип келгеН. Оларныи чамдыызы-биле бистин корреспондентивис ужурашкаш, боттарының бодалдарын номчуктуларга таныштырарын дилээн.

Эрзинде «Нарын» совхозтуң директору М. К. ДҮГЕР: —ССРЭ-нин Дээди Совединин онгу чыыжының ийиги сессиязының ажылынга өске бүгү депутат эш-өөрүм-биле кады киришкеш келдим. Бир өвес чугаалаар болза, сагыш-сеткилде хөй-ле чүүлдер бар. Совет кижилернин чаагай чорууу дээш хүн бүрү хемчеглерин ап турар партияның болгаш чазактың адаг сагыш салыышкынын дээш кижинин чоргаараалы, ол сессияның ажылынга киржип турда, улам кыптыгар чорду. Мен көдээ ажылагай талазы-биле ажылдыг кижи болганымда ол дугайында каксы-даа бол манда чугаалап керейн.

Партияның XXV съезазинин, СЭКП ТК-ның оон даразындагы Пленумнарының шиитпирлеринге дүүштүр көдээ ажыл-агыйның материал-техниктиг баазазын быжыглаарының ур хуусаалыг программазы, көдээ ажыл-агый бүдүрүлгеин организастаарын сайыраңгайжыдар сорулгалар амыдыралда чайгаалыш чок боттанып турар дээрзин сеткилиниң ханызындан медереп билдим.

Сессия бүдүүлүнде болган СЭКП ТК-ның Пленумунга эш Л. И. Брежнев чүве чугаалаш, чурттакчы чонну аъш-чем-биле, ылангыя эът-биле хандырарының айтырыгларына доктаады. Ол сорулганы шиитпирлээринин толаргай өскаларын база чугаалады. Мал ажылы кайы хире ыарын адыр болуп турарын бала оңу хөгжүдер дээш кылып турар ажылдарны демдеглээни өөрүнчүт болду. Оон-биле чергелештир мал ажылында, а ол ышкаш иниитизиннбиле көдээ ажыл-агыйда хадра туттунган ишчилериниң шупТузунуң мурнунга чугула сорулгалар салдынган. Ону күүседиринче бүгү күштү мөөнөөрин биске хүлээндирлиг. Ону амыдыралга херек кырынга боттандырар апар бис.

В. И. Ленин аттыг «Тыва даг-дугу» комбинаттың регулировщиги Н. О. САРЫГЛАР. — Москвага, Кремльдин Улуг ордузунга, чаа эрткен сессияның ажылынга бөдүүн ажылчын кижи чурттуң экономиказын хөгжүдер айтырыгны шиитпирлээринге киржип, партияның болгаш чазактың удуртукчулары-биле денге хол кадыгып бадылаар эргени мөөнөөн бергени дээш Совет чонунга өөрүп четтиргенимни илередир-дир мен.

Сессияның эгелээр мурнунда болган Пленумга СЭКП ТК-ның Чингине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы эш Л. И. Брежневтиң чугаазын, бүгү совет кижилер-биле бир домей, сеткил ханыышкын-биле хүлээп алдым.

Бистиң партиявыстың удуртукчузу чуртка үеткүр - бүдүрүлгезин моон соңгаар хөгжүдер талазы-биле ол адырда кижилерниң мурнунга улуг-улуг сорулгаларны салган. Оон-биле чергелештир эш Л. И. Брежнев күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидериниң, курлавырларны ажыглаарын экижидериниң дугайында делгереңгей анализти кылгаш, хамыктың мурнунда чонун культура-амыдырал байдалдарын бедидерииче кичээнгей салыр, күш-ажылды организастаарын шыңгыызы-биле экижидер талазы-биле салган сорулгазы биске дорт хамааржыр чорду.

Бо сессияның ажылынга киришкеш, бистер моон соңгаар ажылывыска идиг болур чугула чүүлдерни билип алдывыс. Бирги эълчегле ноябрь Пленумунуң шиитпирлерин болгаш ССРЭ-ниң Дээди Совединин сессиязының материалдарын кижи бүрүзүнге чедир тайылбырлаарынга идепкейлиг киржир бис.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң онгу чыыжының ийиги сессиязы

СОВЕТ УЛУСТУҢ ЭРГЕ-АЖЫКТАРЫ ДЭЭШ

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң онгу чыыжының ийиги сессиязы ажылын ноябрь 30-де Москвага, Кремльдин Улуг ордузунга дооскан. Чедип алдынган чүүлдериниң түннелдерин болгаш беш чылдың доостур чылында чурттуң экономиктиг база социал хөгжүлдезиниң планнарын депутаттар бүгү талалыг, бирден-бирээ чокка, ажыл-агыйжы сонуургал-биле чугаалашканнар, чуртка хоойлу-дүрүмнү болгаш корум-чурумну улам ынай быжыглаарынче угланган чугула хоойлуларны хүлээп алган.

Сессияның ажылынын доостур хүнүнүн эртенинде депутаттар Эвилел Совединиң болгаш Националдар Совединиң каттышкан хуралынга чыылган.

Эштер **Л. И. Брежнев, Ю. В. Андропов, В. В. Гришин, А. А. Громыко, А. П. Кириленко, Д. А. Кунаев, А. Я. Пельше, Г. В. Романов, М. А. Суслов, Н. А. Тихонов, Д. Ф. Устинов, К. У. Черненко, В. В. Щербицкий, А. А. Алиев, М. С. Горбачев, П. Н. Демичев, В. В. Кузнецов, П. М. Машеров, Б. Н. Пономарев, Ш. Р. Рашидов, М. С. Соломенцев, Э. А. Шеварднадзе, И. В. Капитонов, В. И. Долгих, К. В. Русанов** оларны чыылганнар динмиттиг, үргүлчүлелдиг алыш часкаашкыны-биле уткаан.

Хуралды Эвилел Совединиң Даргазы **А. П. Шитиков** ажыткан.

1980 чылда ССРЭ-ниң экономиктиг болгаш социал хөгжүлдезиниң Күрүне планының дугайында база 1979 чылда ССРЭ-ниң экономиктиг болгаш социал хөгжүлдезиниң Күрүне планынга чогуур тодарадылгаларны киирер.

Ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунунуң өске-даа чугула айтырыгларын дугайты база сессияга саналдар кирген. 1980 чылда ССРЭ-ниң экономиктиг болгаш социал хөгжүлдезиниң күрүне планының талазы-биле бүгү-ле саналдарны кичээнгейлиг көөр болгаш оларның талазы-биле чогуур шиитпирлерни хүлээп алыр деп, чазактың дааскаңын ёзугаар оратор илеткеп дыңнаткан.

Күрүне планының канчаар күүсеттиниң турарының дугайында айтырыг талазы-биле ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының ораалакчызы, ССРЭ-ниң Күрпланының даргазы депутат **Н. К. Байбаков** допчу харыы сөс чугаалаан.

ССРЭ-ниң Дээди Соведи 1980 чылдың Күрүне планын бүгү талалыг чугаалашты деп. ол чугаалаан. Планны бүрүн үүлүлгүзүлү. Ону боттандырары бистин Төрээн чуртувустун экономиктиг күүзүн улам быжыглаар, совет улустуң материалдыг болгаш культура деннелин улам бедидерин хандырар деп демдеглээн.

СЭКП ТК-ның Пленумунуң болгаш аңаа Л. И. Брежневтин чугаазының онза чугула ужур-дузалының депутаттар сессияга чугааларынга демдеглеп турдулар. Пиитилел бүдүрүлгезинин ажыктың бедиеринче, улус ажыл-агыйында бар курлавырларны дилеп тыварынче, продукцияның шынарын бедиринче, эртем техниктиг депшилгени дүргедириинче депутаттар улуг кичээнгейни салдылар. Чугааларның дыка улуг кезии көдээ ажыл-агыйны улам ынай хөгжүдеринче, капитал тудугла болгаш транспортта ажыл-херектерни экижидериинче, чурталга бажынарының тудуунче кичээнгейни күштелдириинче угланган болду.

Дыка хөй депутаттарның чугааларынга болгаш планбюджет комиссияларының эдеринчи илеткелдеринге улустуң хереглел барааннарын бүдүрерин көвүдедиринге, чонның негелделеринге дүүштүр ол барааннарның шынарын бедиринге болгаш ассортиментизин калбартырынга чогуур аргаларны дилеп тыварының эргежок чугулазын онзалап демдеглеп турлу деп, оратор чугаалаан.

Аъш-чем болгаш үлетпүр барааннарын, культура-амыдырал болгаш ажыл-агый барааннарын бүдүрериниң 1980 чылда көрүнгеН хемчээлдери чүгле доллур эвес, харын ажыр күүсеттинген турар үжүрлүг. Ынчангаш министерстволарның, ведомстволарның болгаш эвилелдешкен республикаларның эң бирги хүлээлгези болза чонның хереглел барааннарын бүдүрүп үндүрериниң планнарын күүседи-рииниң болгаш оларның шынарын бедиринин дээштиг хемчеглерин алыры болур.

Планны көрүп тура, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң План-бюджет болгаш адырлар комиссиялары, Аныяктар херектериниң талазы-биле комиссиялары чонның хереглел барааннарын бүдүрерин болгаш сайгарарын 192 миллион рубльге болгаш Күрүне бюджединиң орулгаларын 140,1 миллион рубльге көвүдедирин саналдаан. Эвилелдешкен республикаларның бюджеттериниң талазы-биле чарыгдалдарны ол түнге көвүдедирин база саналдаан.

Ол саналдарны көрген болгаш хүлээп алган деп, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң даасканын ёзугаар И. К. Байбаков илеткээн. 1980 чылдың Күрүне планынга чогуур тодарадылгаларны киирер.

Ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунунуң өске-даа чугула айтырыгларын дугайты база сессияга саналдар кирген. 1980 чылда ССРЭ-ниң экономиктиг болгаш социал хөгжүлдезиниң күрүне планының талазы-биле саналдарны кичээнгейлиг көөр болгаш оларның талазы-биле чогуур шиитпирлерни хүлээп алыр деп, чазактың дааскаңын ёзугаар оратор илеткеп дыңнаткан.

СЭКП ТК-ның ноябрь (1979 чыл) Пленумунуң шиитпирлеринге, экономиканы хөгжүдеринин кол айтырыгларын дугайты Л. И. Брежневтин айтыышкыннарынга сорук киргеН бистиң чуртувустун ажылчы чоннары бүдүрүүшкүнү өстүрериниң база 1980 чылдың планыңа доллур болгаш ажыр чедиишкиниг күүседиринге оон ажыктың бедидериниң курлавырларын дилеп тывар болгаш ажыглаар дээш чогаадыкчы ажылды калбартыр хөрээнге бүдүрелин П. К. Байбаков илергейлээн.

1980 чылда ССРЭ-ниң экономиктиг болгаш социал хөгжүлдезиниң Күрүне планының дугайында Хоойлуну палаталар аайы-биле ССРЭ-ниң Дээди Соведи ийи ангы бадылаашкын-биле чаңгыс үнүүг хүлээп алган.

Палаталарның доктаамал комиссияларының эдиглерин барымдаалааш. 1980 чылда ССРЭ-ниң экономиктиг болгаш социал хөгжүлдезиниң планын Хоойлу-биле бадылаан.

Хереглелге болгаш чылдага ажыглаар национал орулга 1979 чылдынга деңнээрге 4 хуу, үлетпүр продукциязы — 4,5 хуу, оон иштинде: бүдүрүлгеин чепсек-херекселдерин бүдүрери — 4,5 хуу болгаш хереглел чүүлдерин бүдүрери — 4,5 хуу немей өзер.

Дараазында чылда чоннун кижи санынга онаалтыр боттуг орулгалар 2,9 хуу көвүдээр.

Күрүне болгаш кооперативсадыының үүрмектеп садыглаар бараан саарылгазы 5,1 хуу немей өзер, акшаландырарының бүгү-ле үнер дөстериниң күсели-биле нинти шөлү 109,4 миллион дөрбелчин метр чурталлга бажыңарын ажыглалга киирер.

Хүн чурмунуң ийиги айтырыының —1980 чылда ССРЭ-ниң Күрүне бюджединин дугайында болгаш 1978 чылда ССРЭ-ниң Күрүне бюджединин күүседезинин дугайында — ССРЭ-ниң сан министри депутат **В. Г. Гарбузов** допчу харыы сөс чугаалаан.

1980 чылда ССРЭ-ниң Күрүне бюджедин палаталарның План-бюджет болгаш өске-даа доктаамал комиссиялары бүгү талалыг көргеН болгаш ону ССРЭ-ниң Дээди Совединиң санал бергеН депутаттары бүрүн деткөөн болгаш чугулуг-зуну деп, ол чугаалаан.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң палаталарының доктаамал комиссиялары 1980 чылда ССРЭ-ниң Күрүне бюджединин орулгаларын 140,1 миллион рубльге, оон иштинде саарылгадан үндүрүгү — 103,3 миллион рубльге болгаш арыг орулгалардан төлевирлер талазы-биле — 37,1 миллион рубльге көвүдедир дугайында саналдарны киргеН.

Илереттинген курлавырларны, эвилелдешкен республикаларның Министрлер Чөвүделериниң дилеглерин барымдаалап, немелде хемчеглерге бөөрин ССРЭ-ниң Дээди Совединиң палаталарының комиссиялары саналдаан.

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели ол бүгү саналдарны хүлээп алырының аргазы бар деп санаанын оратор дыңнаткан.

1980 чылда ССРЭ-ниң Күрүне бюджедин бадылаар дугайында Хоойлуну палаталар аайы-биле ийи ангы бадылаашкын-биле чаңгыс үнүүг хүлээп алган.

Доктаамал комиссиялардың эдиглерин барымдаалап, 1980 чылда ССРЭ-ниң Күрүне бюджедин орулгалар талазы-биле 284 миллиард 768 миллион 404 мун рубль түнге болгаш чарыгдалдар талазы-биле 284 миллиард 511 миллион 907 мун рубль түнге бадылаан.

Улус ажыл-агыйын акшаландырарынга — аар үлетпүрүү, тудуг индустриязын, чиик болгаш аъш-чем үлетпүрүн, көдээ ажыл-агыйны, транспортту, чурталга-коммунал ажыл-агыйын болгаш улус ажыл-агыйының өске-даа адырларын улам ынай хөгжүдеринге — чарыгдалдар келир чылын 149 миллиард 394 миллион 522 мун рубль, социал-культура хемчеглеринге акшаландырышкыннар — 97 миллиард 224 миллион 396 мун рубль, оон иштинде күрүне страхованиезинин бюджединин талазы-биле чарыгдалдар 34 миллиард 473 миллион 212 мун рубль болур.

Чурттуң камгалалынга акшаландырышкыннар 1980 чылда 17 миллиард 124 миллион рубль болур.

Чурттуң Күрүне планының болгаш Күрбюджединин дугайында Хоойлулары-биле ССРЭ-ниң Дээди Соведи 1980 чылын Күрүне планынга болгаш Күрүне бюджединге хамаарыштыр доктаамал комиссиялардың түннелдеринде тайылбырлаттынган саналдарны, ол ышкаш палаталарның хуралдарынга депутаттарның чугаалаан саналдарын көөрүп, ынчангаш оларны дугайты чогуур шиитпирлерни хүлээп алырын ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелинге дааскан.

Сессия оон соонда хүн чурумунуң үшкү пунктузун көөрүнче шилчээн.

«ССРЭ-де Улусчу контроль дугайында Хоойлу төлевидениң дугайында» илеткелди ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелинин Даргазының бирги ораалакчызы депутат **Н. А. Тихонов** кылган.

«ССРЭ-де Улусчу Контроль дугайында» ССРЭ-ниң Хоойлуузун палаталар аайы-биле ийи ангы бадылаашкын-биле чаңгыс үнүүг хүлээп алган.

«ССРЭ-де Улусчу контроль дугайында» ССРЭ-ниң Хоойлуузунуң ССРЭ-ниң Прокуратуразының дугайында ССРЭ Хоойлуузунуң, ССРЭ-де Күрүне арбитражының дугайында ССРЭ Хоойлуузунуң болгаш ССРЭ-де Адвокатура дугайында ССРЭ Хоойлуузунуң телевидениң дугайында илеткелди Эвилел Совединиң Хоойлу-дүрүмнер саналдар комиссиязының даргазы **М. С. Горбачев** кылган.

«ССРЭ-ниң Дээди судунуң дугайында» ССРЭ-ниң Хоойлуузун, «ССРЭ-ниң Прокуратуразының дугайында» ССРЭ-ниң Хоойлуузун, «ССРЭ-де Күрүне арбитражының дугайында» ССРЭ-ниң Хоойлуузун база «ССРЭ-де Адвокатура дугайында» ССРЭ-ниң Хоойлуузун палаталар аайы-биле ийи ангы бадылаашкын-биле чаңгыс үнүүг хүлээп алган. «ССРЭ-де Күрүне арбитражының дугайында» ССРЭ Хоойлуузунуң күштүг болуп киреринин чурумунуң дугайында ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Доктаалын база хүлээп алган.

Оон соонда депутаттар хүн чурумунуң дөртү пунктузун көөрүнче киришкеН.

«ССРЭ-ниң Дээди судунуң дугайында ССРЭ Хоойлуузунуң, ССРЭ-ниң Прокуратуразының дугайында ССРЭ Хоойлуузунуң, ССРЭ-де Күрүне арбитражының дугайында ССРЭ Хоойлуузунуң болгаш ССРЭ-де Адвокатура дугайында ССРЭ Хоойлуузунуң телевидениң дугайында илеткелди Эвилел Совединиң Хоойлу-дүрүмнер саналдар комиссиязының даргазы **М. С. Горбачев** кылган.

«ССРЭ-ниң Дээди судунуң дугайында» ССРЭ-ниң Хоойлуузун, «ССРЭ-ниң Прокуратуразының дугайында» ССРЭ-ниң Хоойлуузун, «ССРЭ-де Күрүне арбитражының дугайында» ССРЭ-ниң Хоойлуузун база «ССРЭ-де Адвокатура дугайында» ССРЭ-ниң Хоойлуузун палаталар аайы-биле ийи ангы бадылаашкын-биле чаңгыс үнүүг хүлээп алган. «ССРЭ-де Күрүне арбитражының дугайында» ССРЭ Хоойлуузунуң күштүг болуп киреринин чурумунуң дугайында ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Доктаалын база хүлээп алган.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Чарлыктарын бадылаар дугайында илеткелди ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары **М. П. Георгадзе** кылган. ССРЭ-ниң Дээди Соведи чогуур хоойлуларны хүлээп алган.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң онгу чыыжының ийиги сессиязы ажылын оон-биле дооскан.

(СЭТА).

ДАЙЫНЧЫ ПРОГРАММА

«Тыва кобальт» комбинаттың ажыл-ишчилери онгу беш чылдың планныг онаалдаларын хуусаа бетинде күүседир дээш кызымак ажылдап, ростовчуларның «Хожудап турарлар чок ажылдаар» деп эгелээшкинни республикага баштай деткээннериниң бирээзи. Комбинаттың администрациязы, партком, профвилел, комсомол организациялары цехтер, эълчеглер, бригадалар, тус-тус ажылчыннар аразында чарышты дээштиг организастаанының түңнелинде чамдык цехтерде ажыл-иш чедиишкиниг чоруп турар.

Комбинаттың гидрометаллургия цеги — хожудап турарлар чок ажылдап турарларның бирээзи. Үшкү кварталдың түңнелиби-ле кол цехтер ортузунда калбарган чарышка ол цехтиң коллективи бирги черни эълээн.

Цехте ажыл-ишчи мурнакчылар хөй. Оларның бирээзи — эълчег мастери Александр Тарасов. Красноярскиниң өңнүг металлдар институдун дооскаш, үш чыл бурунгаар бо бүдүрүлгеге ол ажылдап келген. Мурнакчы ажылдыг, хөй-ниитичи комсомолчуну цехтиң ажыл-ишчилери мактап чугаалажыр.

ЧУРУКТАРДА: эълчег мастери А. Тарасов: белен продукцияны чүдүрүп чорударынга белеткеп турары.

В. КАРА-САЛДЫҢ фотолары.

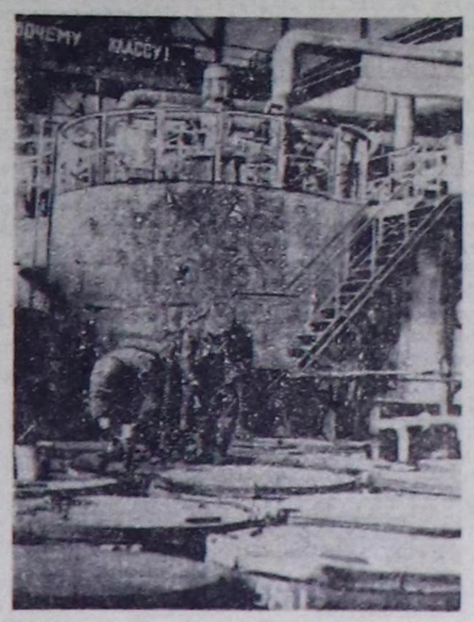

СЭКП ТК-ның ноябрь 27-де болган Пленумунуң документилери, аңаа эш Л. И. Брежневтин чугаазы партия организацияларының, чурттуң бүгү ажылчы чоннарының кичээнгейин хаара туткан. Партияның планнарын чаңгыс үнбиле деткип тура, совет кижилер, чедип алган чедиишкиннерин быжыглап алырынга, ажыктыг чорук болгаш шынар дээш бүгү улустуң социалистиг чарыжын улам нептерединге, беш чылдың сөөлгү чылын шалыпчы ажылдын, ленинчи ёзу-биле ажылдаарының чылы болдурарынга долу шиитпиралг

— Эш Л. И. Брежневтин чугаазының домак бүрүгү улустуң чаагай чоруунуң, Советтер чуртунун улам ынай чечектелиишкининин дугайында сагыш салыышкынын-биле долдуунган. Бо хүннерде чогаадыкчы сорук кириишкин чок, ам-даа улам эки ажылдаарын күзевейн турар чаңгыс-даа кижи бүдүрүлге коллективинде чок. Улус хереглелиниң барааннары-биле чурттакчы чонну хандырарын экижидер талазы-биле бистер, өөс-таавычылар, хөй чүүлү кылыр ужурлуг бис. Пленумга демдеглээни ышкаш, оларның шынарынга болгаш ассортиментизинге негелделер үлетпүрүн берип турарындан мурнай берген. Бистиң комбинадывыска беш чылдың эгезинден бээр Күрүненин шынар демдектиг өөстерин бүдүрүп үндүрери 2,7 катап өскен. Ынчалза-даа ол көргүзүг оон бедик бооп болур болгаш ындыг болур ужурлуг-даа деп санап турар бис. Ынчангаш коллективтиң кол сагыш салыышкынының бирээзи болза комбинаттын чаартылгазының, техниктиг эде чепсеглениишкининин темпилерин дүргедедири болур. «Трехгорканың» өөс-таавычылары мергежилди өскелерден үлегерлеп албас: ам безин ийи чүс ажыг кижи боттарының хууда беш чыл планнарын хуусаа бетинде күүседиппкеннер—деп, СЭТАның корреспондентизи-биле беседага «Трехгорная мануфактура» хөвең-саазын комбинадының өөс-таавычызы Моссоветтин депутады Л. Французова чугаалаан.

Улус ажыл-агыйының бүгү участоктарынга бедик негелделиг, организакчы чорукту, ажыл-херекке чогаалдыкчы ёзу-биле хамааржырының байдалын тургузары беш чылдың сөөлгү чылының онаалдаларын чедиишкиниг күүседиринин магадылалы болур. Ажылчыннарын болгаш колхозчуларын, эртем база культура ажылдакчыларының СЭТА-же чорудуп турар телеграммаларында ындыг бодал кол черни эълээн.

— Бистерни, коммунистерни, СЭКП ТК-ның доктаалы чеалган, «ССРЭ-де Улусчу контроль дугайында» ССРЭ-ниң Хоойлузунуң ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Доктаалын база хүлээп алган.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Чарлыктарын бадылаар дугайында илеткелди ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары **М. П. Георгадзе** кылган. ССРЭ-ниң Дээди Соведи чогуур хоойлуларны хүлээп алган.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң онгу чыыжының ийиги сессиязы ажылын оон-биле дооскан.

(СЭТА).

Тыва АССР-ниң Дээди Совединде

Декабрь 1-де Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунга Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы М. К. Мендуменин даргалаашкыны-биле доктаамал комиссияларның даргаларының хуралы бооп, аңаа 1980 чылда планны болгаш бюджетти, 1979 чылдың планының канчаар күүсеттиниң турарын болгаш 1978 чылдың бюджединиң күүселдезинин дугайында отчётту баштай чугаалажып көөрүнүң талазы-биле белеткел комиссиялардың ажылын организастаарының айтырыгларын чугаалажып көргеН. Бо айтырыг талазы-биле дыңнадыгны Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң секретары С. Х. Красный кылган.

Ол-ла хүн Дээди Советтиң План-бюджет комиссиязының болгаш ажыл-агый база социал-культура тургузуушкунунуң адырларының аайы-биле комиссияларының телээлекчилериниң каттышкан хуралы болган. Хуралды Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң План-бюджет комиссиязының даргазы М. К. Шыырап чоруткан.

1980 чылда Тыва АССР-ниң экономиктиг болгаш социал хөгжүлдезиниң Күрүне планының дугайында болгаш 1979 чылда Тыва АССР-ниң экономиктиг болгаш социал хөгжүлдезиниң планының күүсеттиниң турарының дугайында илеткелди Тыва АССР-ниң Күрпланының даргазы М. С. Салчак кылган. 1980 чылда Тыва АССР-ниң Күрүне бюджединиң дугайында болгаш 1978 чылда республиканың Күрүне бюджединиң күүселдезинин дугайында илеткелди Тыва АССР-ниң сан министри Б. К. Будегечиев кылган.

1980 чылда планны болгаш бюджетти база 1979 чылдың планының күүсеттиниң турарын болгаш 1978 чылдың бюджединиң күүселдезинин дугайында отчётту План-бюджет болгаш өске-даа доктаамал комиссиялардың чугаалажып көөрүнүң чурумунуң дугайында дыңнадыгны Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң План-бюджет комиссиязының даргазының ораалакчызы Т. Н. Манова кылган.

1980 чылдың планының улус ажыл-агыйының адырларының аайы-биле чогуур көөрүнүң болгаш планның база бюджеттиң кол-кол көргүзүглериниң талазы-биле 8 белеткел комиссияларын тургускан.

Доктаамал комиссиялардың хуралынга М. К. Мендуме, С. Х. Красный, Тыва АССР-ниң министрлери, Тыва АССР-ниң Түркомитеттер даргалары, эргеледер начальниктери, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң харыысалгалыг ажылдакчылары киришкеннер.

Тувинская республиканская библиотека имени С. Пушкина

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң онгу чыыжының ийиги сессиязы

ССРЭ-ДЕ УЛУСЧУ КОНТРОЛЬ ДУГАЙЫНДА ССРЭ ХООЙЛУЗУНУҢ ТӨЛЕВИЛЕЛИНИҢ ДУГАЙЫНДА

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвулелиниң Даргазының бирги оралакчызы депутат Н. А. ТИХОНОВТУҢ илеткели

СЭКП ТК-ныҢ мырыҢай чаа болдунуҢ ажылын дооскан ПленумунуҢ түүнелдери, аҢаа эш Л. И. БрежневтиҢ ханы уткалыг чугаазы бистиҢ партиябыстың болгаш бүгү совет улустуҢ кичээнгейиниҢ төвүнде. Леонид ИльичниҢ Совет күрүнеениҢ хоойлуларын шынгыы болгаш хажык чокка күүседириниҢ, социалистиг корум-чурумну улам ынай быжыглаарыныҢ, бүгү ажыл-агый механизминиҢ чедишкиниг ажылдаарыҢа, планыг даалгаларын сайгарарыҢа улусчу контроль органнарының харысалгазын бедидериниҢ чугулазынга дугайында айтыышкыннары онза ужур-дузалыг болуп турар.

ССРЭ-ниҢ Улусчу контролюнуҢ дугайында Хоойлу төлевилели харын ол сорулгаларга дүткүп турар деп, Н. А. Тихонов демдеглээн.

Ол төлевилел ССРЭ Конституциязы-биле, СЭКП-ниҢ XXV съездизиниҢ болгаш партия Төп КомитединиҢ оон дараазында Пленумнарының шиитпирлерениҢе дүүштүр ажылдаа кылдыңган. Хоойлуну улуг ЛенининиҢ улусчу контроль дугайында идеяларыҢа үнделилээн. Төлевилелди ажылдаа кылырыҢа эш Л. И. БрежневтиҢ совет ниитилелдиҢ политиктиг системазының хөгжүлдезиниҢ болгаш контроль-ду организастаарының айтырыгларының талазы-биле ажылдары болгаш чугаалары эҢ чугула ужур-дузалыг болган.

Хоойлу төлевилелинде совет хамаатыларын Конституция төлевиделин бүгү улустун чугаалажып көрүп турганының үезинде чугаалаары, партия Төп Комитединге, ССРЭ-ниҢ Дээди СовединиҢ Президиумуна болгаш Министрлер ЧөвүлелиниҢе чагааларында киргени контрольду күштелдиреринiҢ болгаш сагылга-чурумну быжыглаарының чугулазының дугайында савалдарын барымдаалап турар.

Улусчу контроль органнарының ажыл-чорудулгазы, төлевилелде ол дугайын чугаалап турары ышкаш, Коммунистиг партияның шиитпирлерин-биле боттанып турар. ХоойлунуҢ бүгү политиктиг уткашынары хамыктың мурнунда ооҢ-биле тодараттынар. Партия болза калбак массаларның талазындан доктамал болгаш ажыктыг контроль дугайында лениниҢ идеялар амыдыралга чайгылыш чок боттанган турзун дээш бүгү хемчеглер-биле сагыш салып турар.

Чаа Конституция улусчу контроль органнарының ужур-дузазын болгаш ат-алдарын, оларны тургузарынга болгаш удуртуруҢга улус депутаттарының СоветтериниҢ ролюн бедиткен.

Улусчу контроль органнары — бөлүктерден болгаш постулардан ССРЭ-ниҢ Улусчу контроль комитедиҢе чедир ССРЭ-ниҢ Дээди СовединиҢ тургузары чаңгыс аай система болун турар. Хоойлу төлевилели болза ССРЭ-ниҢ Улусчу контроль комитеди ССРЭ-ниҢ Дээди СовединиҢ, оон ПрезидиумунуҢ болгаш Министрлер ЧөвүлелиниҢ улуртулгазы-биле ажылдаарын көрүп турар. Чазак болза министерстволарның, күрүне комитеттериниҢ болгаш аҢаа чагыткан өске-даа органнарының ажыл-чорудулгазын контрольдаарын боттандырарда ССРЭ-ниҢ Улусчу контроль комитедиҢе даянар, оон ажыл-агый болгаш социал-культура тургузуушкунуҢ талазынга болгаш күрүне эргелениҢ өске-даа талаларынга контроль талазы-биле ажылын углан башкарар.

Республикаларның улусчу контроль комитеттериниҢ эвилелдешкен болгаш автономнуг республикаларның күрүне эрге-чагыргазының дээди болгаш эргелел органнары-биле бот-боттарының аразында харылзаалар дугайында айтыыглар база мындыг янзы шиитпирлеттинер.

Контрольга массаларның шиитпирлиг ролюнуҢ дугайында лениниҢ идея төлевилелдиҢ бүгү ужур-утказында сиҢиннкен. Улусчу контроль күрүне контролюн хөй-ниити контролю-биле дүүштүрүп турар. Улусчу контроль комитеттери боттарының практиктиг ажыл-чорудулгазынга хөй санныг активтерге, улусчу контрольдун хөй-ниитичи эгелер-биле ажылдап турар бөлүктеринге болгаш постуларына даяныр. Амгы үеде чуртта миллион үш чүс муң ажыг ындыг бөлүктер болгаш постулар ажылдап турар.

Улусчу контроль органнарының кол сорулгаларын тодарадып тура, Хоойлу төлевилели партияның директиваларының, совет хоойлуларының, чазактың шиитпирлериниҢ, ылаңгыя ажыл-агый тургузуушкунуҢ айтырыгларының талазын хынаарын бирги черле тургузуп турар. Бо талага коммунизмиҢ материал-техниктиг баззазын тургузары, бистин Конституциябыстың чарлаары ниитилел бүдүүрүлгениҢ дээди эчис сорулгазы—кижилериҢ өзүп турар материалдыг болгаш угаан-болаа негелделерин улам-на долу хандыгары хамыктың мурнунда хандыртынып турар.

Улусчу контроль органнарының шиитпирлээр ужурлуг хөй янзы сорулгаларын тодарадып тура. Н. А. Тихонов оларның эҢ чугулаларының саныңга планыг даалгаларын күүселдези дээш контроль хамааржыр деп демдеглээн. Каттыжымышкынарын болгаш бүдүүрүлгелериниҢ бүдүүрүлге ажыл-чорудулгазынче үндезини-биле ханыпап киреери, четпестериниҢ чылдагаанарын хандыр сайгарып көөрү, оларны чайладырын туруштуу-биле чедип алыры эргежок чугула. Тудугнуп, демир-оруктун чүүк соорулгелиниҢ, продукция дужаалгазының планнарының күүселдези дээш чогуур контрольду дыка күштелдирер.

Улусчу контроль органнарының ажылында кол угланышкынның бирээзи—бүдүүрүп үндүрүп турар продукцияларның бедик шынарлыг болуру дээш демисел.

Бүдүүрүлгеге эртемниҢ болгаш техниканың чедишкиннерин, мурнакчы дуржулганы нептередиҢ дээш контрольду, бистиҢ ажыл-агыйывыстың курлавырларын тып илередир талазы-биле ажылды идепкейжидери онза ужур-дузалыг боон турар. Курлавырлар чарыгдалының, камгалгазының, ажыл-агыйжы эвес болгаш төтчеглекче чоруктарны шиитпирлиг чайладырының айтыыглары кончуг чидин-биле тургустунуп турар.

Көдээ ажыл-агый талазы-биле улусчу контроль органнарының мурнунга улуг сомыктың мурнунда күрүнеениҢ көдээге тускайлап берип турары материалдыг болгаш санхөө талазы-биле аажок улуг курлавырларын чөп ажыглаарын, гектар чер бүрүүрүйте ажыглаттынган рубль бүрүүнүн эгидилгезин улгаттыраарын, техниканы шын ажыглаарын, оны хумагалыг көөрүн шудургу чедип алыр херек. Көдээ ажыл-агый ажылдакчыларының карак-кызыл күш-ажылы-биле кылып бүдүрген бүгү чүүлдерин чөп ажыглаарын контрольдаары бөлүк чугула. Тараанын, могаларның болгаш кат-чимистерниҢ чидиринниҢ дугайында айтыыг чүгле экономиктиг эвес, харын политиктиг айтыыг болур.

Бойдус курлавырларын камгалаарының болгаш чөп ажыглаарының талазы-биле айытты-нган хемчеглерни бүгү бүдүүрүлгелер болгаш организациялар чогуур ойунде күүсеткен турарын ыңгыы хайгааралга алыры—улусчу контроль органнарының хүлээлгези.

ЧоннуҢ чаагай байдалын бедидериниҢ талазы-биле аажок улуг хемчеглерни боттандырар. Ынчалзажок чоннуҢ чамдык хереглел баразаннарының эссортиментизинге база шынарыга, садыгны база чүрттакчы чоннуҢ амыдырал хандырылгазын организастаан турарында четпестерге холбаштыр ажылчы чоннарының чоптуг чемеледдери бар, ол бүгү болза өг-буле бүрүүнүн, кижи бүрүүнүн эргe-ажыктарына хамааржыр дээрзин Н. А. Тихонов демдеглээн.

Улусчу контроль органнары ындыг медээлерни хандыр сайгарып, четпестерни чайладыр талазы-биле эргежок чугула хемчеглерни алырын чедип алыр ужурлуг.

Планнаашкынны экижидериниҢ болгаш улус ажыл-агый механизмин сайзырадгайжыдарының дугайында чоокта чаа партия Төп Комитеди болгаш чазак чугула доктаалдарны хүлээп алган. Улусчу контроль органнары ол шиитпирлерниҢ күүселдези дээш кошкаш дивес контрольду чоруларына идепкейлиг киржир ужурлуг. Күрүне аппарадының ажылына деҢ-дескі база шалыпкын, тодаргай чоруктуг хандырары дээш ажыл чылыр чоруккa, бюрократизмге, күрүнеениҢ сагылга-чурумунуҢ үрээшкиниериҢе улур демиселге улусчу контроль органнарының ролю улам бедип турар.

Чаа Хоойлу улусчу контроль органнарынга калбак эргелерни берип турар. Чурум үреп, четпестерни болдурган бүрүүлүг кижилерни эш хуунун өзүзу-биле шүүмчүлеп, шын эвес үүлгедиглерни болдурганнар-биле шыңгыы чугаалажып база ындыг кижилерге харысалга хүлээлип турган, ол органнар оларга салларны чедирип турар. Улусчу контроль органнарының саналдарын болгаш сүмелерин бүдүүрүлгелерниҢ база организацияларның удуртукчулары, министерстволар болгаш ведомстволар озалдадымышкын чокка сайгарып көөр, илереттинген четпестерни чайладыр талазы-биле алдыңган хемчеглерниҢ дугайын айыттынган хуусаазында оларга дыңнадыр ужурлуг.

Улусчу контроль органнары бодунун ажылын улус депутаттарының СоветтериниҢ доктаамал комиссиялары, профэвилел, комсомол болгаш өске-даа хөй-ниити организациялары-биле сырый харылзаалыг чоруткан таварылгада ол улам эки түүнелдерлиг болур.

Социалистиг өнчүү камгалаарының хөрээнге, хоозун немей бижидилгелер кылыр база албан-дужаалын соора ажыглаар чоруктар-биле дөмиселге улусчу контроль органнарының, ылаңгыя прокуратура, иштики хөректер, юстиция органнары-биле, күрүне арбитражы, судтар-биле доктаамал харылзаазы чугула ужур-дузалыг.

ХоойлунуҢ төлевилели контрольду боттандырарынга кол кижи болур улусчу контролёрже улуг кичээнгейни салып турар. ЧоннуҢ хайгылчылары дээрге ол болза ажылчын аңгының, колхозчу тарачыннарның болгаш улусчу интеллигенцияның эҢ эки төлээлекчилери-дир дээрзин демдеглээш, илеткелчи оларның чедишкиниг ажылдаарынга Хоойлуда көрүнген магадыладың дугайын чугаалаан.

Бүгү улустун өзүлүг контролю—ол дээрге социалистиг демократияның эртык күштүүнүн, тодаргай бадыткалы, бистиҢ бүгү улусчу күрүнеистиҢ байдалдарында ажылчы чоннарның ажыглан турар калбак эргелериниҢ боттуунун бүзүрелдиг бадыткалы-дыр.

ССРЭ-де Улусчу контрольдун дугайында Хоойлуну хүлээп алыры улусчу контроль органнарының ажылына чаа уе-чада кылдыр демдеглеттинер деп, Н. А. Тихонов түүнелинде медеглээн. Ол Хоойлу болза улусчу контролёрларның идепкейин экижидеринге, оларның ажыл-чорудулгазын улам ынай сайзырадгайжыдарынга идигин бээри чугаажок. ОоҢ-биле чергелештир бо Хоойлу социалистиг демократияны улам ынай ханыладырынга, күрүнеениҢ болгаш ниитилелдиҢ хөрээн эргелеп башкарарынга ажылчы чоннарны калбаа-биле киириштирериҢе бараан болур.

Дээди СоветтиҢ бадылаары ССРЭ-де Улусчу контрольдун дугайында Хоойлуну совет кижилер чүүлдүгзүнүүшкүн-биле уткуур дээрзин бүзүрел-биле чугаалап болур. (Үргүлчүлелдиг адыш часкаашкыны).

МоолдуҢ нам ажылдакчылары өөредилгезин дооскан

Моол Арат Республиканың Арханхай, Убса-Нур, Завхан аймактарының нам ажылдакчылары партийжи организастыг болгаш идеологтуг, политика-кижизидилгелиг ажылдың дуржулгазын өөренири-биле бистиҢ республикада чоруп турар дээрзиниҢ дугайында информацияны бистиҢ солунувуска парлаан болгай. Олар СЭКП райкомнарынга болгаш чамдык партия организацияларына, көдээ ажыл-агый бүдүүрүлгелериҢе чораан соонда өөредилгезин СЭКП обкомунга, партияның Кызыл хоорком-унга болгаш «Тыва кобальт» комбинаттың парткомунга эрттиргеН.

СЭКП обкомуунга болган беседага моол өөнүктерге партиягa хүлээп алыышкының болгаш аныяк коммунистер-биле партия организацияларының ажылының практиказының дугайын база республиканың партия организацияларында коммунистиг кижизидилгениҢ айтыгларын комплекстиг өзү-биле шиитпирдеп турарының дугайын партия обкомунуҢ кылдыс эргелекчилери В. П. Суров, А. К. Канзай чугаалап берген.

ООҢ аңгыда көдээ ажыл-агыйның ажыл-ишчилериниҢ ортузунга социалистиг чарыштыны организастаар талазы-биле профэвилел комитеттериниҢ ажылының практиказын база мал ажылынче комсомолчуларны болгаш аныяктарны чорудар талазы-биле ВЛКСМ комитеттериниҢ ажылының дугайын моол өөнүктериниҢ өөредилгезиниҢ үезинде оларга тодаргай таныштырган.

СЭКП-ниҢ XXV съездизиниҢ шиитпирлерин болгаш бүгү беш чылдың планыг даалгаларын найысылал Кызылдың партия организацияларының чорудун турар организастыг болгаш идей-политиктиг ажылының дугайын СЭКП Кызыл хооркомунуҢ бирги секретары А. И. Пожидаев Моолдан келген нам ажылдакчыларынга чугаалап берген.

БудүүрүлгениҢ ажыктыын бедидер база ажылдың шынарын экижидер талазы-биле «Хожудап турарлар чок ажылдаар!» деп ростовчуларның эгелээшкинин калбарткан, ону боттандырар дээш Хову-Аксы суурда партия организацияларының чорудун турар ажылдары-биле «Тыва кобальт» комбинаттың парткомунга моол өөнүктер тодаргай таныштыкан.

МАР-ныҢ аймактарының нам ажылдакчыларының бистиҢ республикага эрттиргеН өөредилгезиниҢ соолгу неделязында олар «Каа-Хем» хомурдаа разрезинин, «Тыва кобальт» комбинаттың мурнакчы будүүрүлгелериниҢ болгаш ажыл-агыйлар өрзимниҢ специализастаттынган шолунге малды дүргеН семирти аймраар талазы-биле «Сукпак» совхозтуҢ дуржулгазы-биле таныштыканнар. Оон аңгыда моол өөнүктер найысылалдың турасхаалдыг чергериниҢе база республиканың хөгжүм-шин театрынга болгаш өске-даа культура төптериниҢе чораанар.

МАР-ныҢ чамдык аймактарының болгаш сумуларының нам ажылдакчыларының бистиҢ республикага эрттиргеН өөредилгезин доозулган, оон түүнелин СЭКП обкомунга үндүргеН. АҢаа СЭКП обкомунуҢ секретары Д. К. Ооржак, обкомнуҢ кидис эргелекчилери болгаш Моолдан келгеН болуктүү удуртукчузу МАРН ТК-ныҢ кежигүү. Их Тамир сумузунуҢ нам комитединиҢ секретары Лувсаңгайн Чайнысүрэн болгаш өөредилге эрткен нам ажылдакчылары шупту киришкен.

ТООРА-ХЕМ КОМБИНАДЫНДА

Сөөлгү чылдарда республиканың ырак үзак районнарының бирээзи — Тожуда улуг чаартылгалар болгулаан. РайоннуҢ теву — Тоора-ХемниҢ овур-хевири өскерилген. Чаа-чаа кудумчулар болгаш бажыннар немешкен. Тоора-хемчилер бистиҢ Төрээн чүртүвүстүҢ найысылалы Москваның теледамчыдылгаларын көрүп турар апарган. Бажың бүрүү-ле чаа амыдыралдың эт-херексеңдерин четчелеп ап, амгы үеним болбаазын амыдырал-чурттага техниканы калбаа-биле ажыглап турар.

Бо талазы-биле амыдырал-хандырылга комбинады улуг рольду ойнап турар. 1978 чылдың он айларының иштинде комбинаттың ажылдакчылары 34 муң рубльдиҢ ачы-дузазын чедирген болза, бо чылдың ол-ла үезинде оон-даа хөй — барык дөртен муң рубльдиҢ ачы-дузазын чедирген.

Комбинатта социалистиг чарыштың эки организастаан болгаш мурнакчыларның одуруу немежип турар. Ында А. Сат, С. Митей, В. Барков, Л. Травникова болгаш өскелер-даа чүгле коллективте эвес, харын база бүгү районда сурагжаан мурнакчылар. Бо хүннерде тоора-хемчилер СЭКП ТК-ныҢ ноябрь ПленумунуҢ болгаш ССРЭ-ниҢ Дээди СовединиҢ онгу чыыжының ийиги сессиязының ажылын кичээнгейлиг хайгаарап, оларның шиитпирлерин удуртулга болдургаш, моон-даа соңгаар улам эки ажылдаар, онгу беш чылдың планыг даалгаларын болгаш социалистиг хүлээлгелерин хуусаадан эрте күүседир дээш чарыштың улам калбартканнар.

ЧУРУКТА: (солагай талазындан оң талазынче) быжыкчы Светлана Саая биле дааранымкчы Александра Ооржак чагыг күүседип турлар.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотозу.

ССРЭ-НИҢ ДЭЭДИ СУДУНУҢ ДУГАЙЫНДА ССРЭ ХООЙЛУЗУНУҢ, ССРЭ-НИҢ ПРОКУРАТУРАЗЫНЫҢ ДУГАЙЫНДА ССРЭ ХООЙЛУЗУНУҢ, ССРЭ-ДЕ КҮРҮНЕ АРБИТРАЖЫНЫҢ ДУГАЙЫНДА ССРЭ ХООЙЛУЗУНУҢ БОЛГАШ ССРЭ-ДЕ АДВОКАТУРА ДУГАЙЫНДА ССРЭ ХООЙЛУЗУНУҢ ТӨЛЕВИЛЕЛДЕРИНИҢ ДУГАЙЫНДА

Эвилел СовединиҢ Хоойлу-дүрүм саналдаар комиссиязының даргазы М. С. ГОРБАЧЁВТУҢ илеткели

БистиҢ партияның болгаш чазаңмыстың, бүгү совет улустуҢ ажыл-чорудулгазын бүгүн тодаргайлап турар кол, чугула үүл—СЭКП-ниҢ XXV съездизиниҢ тодаратканы политиктиг шүгүмну амыдыралга боттандырар дээш идепкейлиг, кызымаккай ажыл боон турар.

Сөөлгү соонда чылдарда ниитилелдиҢ экономиктиг болгаш социал хөгжүлдезиниҢе, совет кижилериниҢ чаагай чорудун улам белидериҢе улуг чедишкиннер чедип алдыңган. Чурт коммунистиг тургузуушкунуҢ бүгү угланышкынарынга дыка бурунгаарлаан.

Ол үе иштинде ССРЭ-ниҢ делегейге туружу улам быжыккан, тайбың, чавырлышкынны ханыладыры болгаш делегейге аймык чок чорук дээш демиселге оон салдары улгаткан. Эш Л. И. БрежневтиҢ Берлинге октябрь 6-да кылган чаа совет саналдары бүгү делегейге калбак деткимчени алган.

СЭКП ТК-ныҢ мырыҢай чаа эрткен Пленуму бистиҢ чурттун экономиктиг күүү-шилалын улам быжыглаар талазы-биле чаа улуг сорулгаларны салган. Пленумга эш Л. И. БрежневтиҢ чугаазында чурттун экономиктиг болгаш социал хөгжүлдезиниҢ кол-кол айтыгларын бүгү талалыг анализтээн, ажылда четпестерни лениниҢ ёзу-биле принципиалдыг илереткен, ажыл-агыйны чорударының болгаш эргелел башкарылганың бүгү звеноларына ажылдың ажыктыын болгаш шынарын белидериҢе угланышкынын чайгылыш чок, ам-даа шыңгыын-биле боттандырын чорударының оруктарын айыткан.

ПленумнуҢ шиитпири, эш Л. И. БрежневтиҢ чугаазы—партияның болгаш улустуҢ боттуг хөделишкиннериниҢ дайынчы программазы болур. Ону амыдыралга боттандырары 1980 чылдың бедик сорулгаларын чедип алырының үндезини, он бирги беш чылда улус ажыл-агыйының хөгжүлдезиниҢ темпизин шапкынчыдарының идегелдиг баззазы болур.

Совет кижилер СЭКП-ниҢ иштики болгаш даштыкы политиказын изин-биле күүлдүгүнүн, деткип турар. Партия ТК-ныҢ эрткен ПленумунуҢ түүнелдери, ССРЭ-ниҢ Дээди СовединиҢ амгы бо сессиязының ажылы—шылгарадгай марксисчи-лениниҢ, тайбың болгаш улустарының аас-кежин дээш чалбыыштыг демиселчи Леонид Ильич Брежневке баштаткан лениниҢ Төп Комитетти, СЭКП ТК-ныҢ Политбюрозун долгандыр партияның болгаш улустуҢ сырый каттыжымышкынының база бир бүзүрелдиг хереглээн боон турар.

ПленумнуҢ болгаш сессияның хүлээп алган шиитпирлери болгаш хоойлулары бистиҢ чурттуҢ бүгү-ле областарының, крайларының болгаш республикаларының ажылчы чоннарының изин деткиишкинин алыры чугаажок. Олар ажылчын аңгының, колхозчу тараачыннарының болгаш совет улусчу интеллигенцияның тургузукчу ажыл-ижинге чаа идигин бээр.

Сессияга чугаалажып көөрү-биле киирген ССРЭ-ниҢ Дээди СудунуҢ дугайында, ССРЭ-ниҢ Прокуратуразының дугайында, ССРЭ-де Күрүне арбитражының дугайында болгаш Адвокатура дугайында хоойлуларның төлевилелдери—ССРЭ Конституциязын ёзугаар бүгү хоойлу-дүрүмнерни боттандырар талазы-биле бистиҢ чуртта чорудуп турар улуг, хөй талалыг ажылдың чугула чарылбас кезээ боон турар. Сөөлгү үеде ССРЭ-ниҢ Дээди СовединиҢ регламентизин, ССРЭ-ниҢ Дээди СовединиҢе сонгулда дугайында, ССРЭ-ниҢ Министрлер ЧөвүлелиниҢ, ССРЭ хамаатызы болурунуҢ дугайында болгаш өске-даа хоойлуларны база хүлээп алгылаан.

«Корум-чурумну камгалаар талазы-биле ажылды экижидер болгаш хоойлу-дүрүм үрээр чорук-биле демиселди күштелдирер дугайында» СЭКП ТК-ныҢ доктаалында прокуратураның, иштики хөректериниҢ, юстицияның, суд черлериниҢ күрүнеениҢ ол чугула сорулгазын шиитпирлээриниҢ хөрээнге бараан болдурган ажыл-чорудулганы сайзырадгайжыдарының бүдүн системазын тодарадып турар.

Сессияга чугаалажып көөрүбиле киирген хоойлулар төлевилелдери социалистиг демократияның болгаш социалистиг хоойлу-дүрүмнүҢ дугайында, суд, прокуратура болгаш Совет күрүнеениҢ өске-даа эрге-чурум камгалаар органнарының ажылын организастаар дугайында лениниҢ номиналдарга даянып турар. Төлевилелдерни СЭКП-ниҢ XXIII, XXIV болгаш XXV съездилериниҢ шиитпирлериҢе, СЭКП ТК-ныҢ Пленумнарының доктаалдарыга, Леонид Ильич БрежневтиҢ хоойлу-дүрүмну быжыглаарының болгаш совет хоойлу-дүрүмну сайзырадгайжыдарының айтыгларының талазы-биле ажылдарынга үндезилеп тургускан.

Төлевилелдерни ажылдап кылырда эрге-чурум камгалаар органнарының ажылының практиказын, ниитилелдиҢ амыдыралының өөй келген негелдезин, а ол ышкаш ССРЭ Конституциязының төлевилелин бүгү улустуҢ чугаалажып көрүп турарының үезинде хамаатыларның, хөй-ниити болгаш күрүне организацияларының киргени социалистиг хоойлу-дүрүмну быжыглаарынче угланган санал-оналдарын база барымдаалап көргеН. Төлевилелдерни белеткээринге ССРЭ-ниҢ Дээди СовединиҢ, эвилелдешкен республикаларның Дээди СоветтериниҢ депутаттары, сонуургалдыг министерстволар болгаш ведомстволар, эртемденнер, специалистер киришкеннер.

Илеткелчи хоойлулар төлевилелдерни тайылбырлап чугаалаан. ССРЭ-ниҢ Дээди судунуҢ дугайында Хоойлу төлевилелинде ССРЭ-ниҢ Дээди судунуҢ дугайында 1957 чылда хүлээп алган болгаш бодун хөрек кырында бадыткаан нормаларны киргенин ол чугаалаан. ОоҢ-биле кады ССРЭ Конституциязы-биле дорт холбаалыг чаа нормаларны төлевилелде база киргеН.

ССРЭ-ниҢ Дээди суду социалистиг хоойлу-дүрүмге үндезилээш, күштүг болур болгаш корум-чурумну быжыглаарынга, ниитилелдиҢ эргежыктарын, хамаатыларының эргелерин болгаш хосталгаларын камгалаарынга идигли-гиг боон, бодунуҢ бүгү ажыл-чорудулгазы-биле шын шиидилгеин кылыр үеде хоойлуларны чазыг чок, чаңгыс аай кылдыр ажыглаарын хандырарын хоойлу төлевилелдиде демдеглээн.

ССРЭ-ниҢ Прокуратуразының дугайында Хоойлу төлевилелинде совет ниитилелдиҢ хөгжүлдезиниҢ амгы үе-чадазында прокуратура органнарының ажылының сорулгаларын болгаш кол-кол угланышкынарын тодараткан.

Күрүне башкарылгазының органнарының, а ол ышкаш байысаалга болгаш баштайгы истелгениҢ органнарының хоойлуларны күүселип турарынга прокурор хайгааралынче улуг кичээнгейни угландырган.

Күрүне Арбитражының дугайында Хоойлу ССРЭ Конституциязын ёзугаар хүлээп алдынар. Ында күрүне арбитражының органнары боттарынга берген эргени ёзугаар будүүрүлге, албан, организация черлериниҢ аразында ажыл-агыйжы маргылдааларны үзе шиитпирлээр деп айыткан.

Бот-орудга-чарылганы быжыглаарының, камналга чурумун күштелдиреринiҢ, социалистиг өнчү-хөрөңгини камгалаарының, эртемтехниктиг депшилгеге болгаш продукция шынарын экижидериҢе идиг кылырының айтыглары күрүне арбитражының кичээнгейиниҢе хаара туттунган болур ужурлуг.

ССРЭ-ге Адвокатура дугайында ниити-эвилел Хоойлузун база хүлээп алыр ужурлуг деп оратор уламылап чугаалаан. ОоҢ төлевилелинде адвокаттар коллегияларының кежигүннериниҢ эргелерин болгаш хүлээлгелерин тодараткан, адвокаттарның хамаатыларга болгаш организацияларга көргүзер юридиктиг дузазының хевирлерин айыткан. Адвокаттарның судка, арбитражка болгаш хамааты хөрөктериниҢ база өске-даа күрүне органнарынга киирер чүүлдериниҢ тодаргай хевирлерин судка кеземче хөрөңге көөрүнге, а ол ышкаш баштайгы истелгеге адвокаттарның киржирин ында айыткан.

Хоойлулар төлевилелдерин сессияга чугаалажып көөрүбиле киргени ССРЭ Конституциязына дүгжүп турар болгаш социалистиг демократияны улам-на хөгжүдүп, совет корум-чурум камгалалын быжыглаарынче Коммунистиг партияның угланышкының бадыткап турар.

БистиҢ Конституциябыс болгаш аңаа үндезилээш хүлээп ап турар хоойлулар-даа демократия, кижиниҢ хосталгаларының болгаш эргелериниҢ дугайында билиг чүгле социализм үезинде боттуг уткашынарлыг болур, бистиҢ делегейде эҢ баштайгы ниитилуслучу күрүневис шынныг чоруктун болгаш хоойлу-дүрүмнүҢ тугун, кижиниҢ эргелериниҢ болгаш шөлөөзиниҢ тугун бедин-биле тудуп турарын бүзүрелдин-биле бадыткап турар.

Прокуратураның болгаш күрүне арбитражының органнары, совет адвокатура Коммунистиг партияның шиитпирлерин, чаа Хоойлуларны, эш Л. И. БрежневтиҢ СЭКП ТК-ныҢ ноябрь Пленумунга кылган чугаазында принципиалдыг чүүлдерин удуртулга болдургаш боттарының ажыл-чорудулгазын олардан партияның болгаш чоннуҢ бедик негелдеринге дүүшүүн дээш бүгү хемчеглерни алыр, коммунизм тургузуушкунунуҢ сорулгаларын шиитпирлээринге идепкейлиг киржир дээрзинге чигзиниг турбас деп, М. С. Горбачев түүнелинде чугаалаан. (Адыш часкаашкыны).

ПРОФЭВИЛЕЛ КОНФЕРЕНЦИЯЗЫ

Кызылга Политиктиг чырыдышкын бажыңынга күрүне албан черлериниҢ ажылдакчыларының профэвилелиниҢ XVI область конференциязы болуп эрткеН. Аңаа дараазында айтыгларны чугаалашкан: обкомнуҢ отчёду, ревизия комиссиязының отчёту, обкомнуҢ чаа составын соңгууру, ревизия комиссиязын соңгууру республиканың профэвилелдер конференциязынга делегаттар соңгууру.

Күрүне албан черлериниҢ ажылдакчыларының обкомунуҢ чоруткан ажылының дугайында даргазы В. Ф. Матсон кылган. Ревизия комиссиязының отчёдун оон даргазы Ф. Ф. Бжитиких кылган.

Отчёттуг илеткелди чугаалажып көөрүнге күрүне албан черлериниҢ ажылдакчыларының хоорнрофкомунуҢ даргазы Т. В. Дувектээр, Барыын-Хемчик профрайкомунуҢ даргазы Р. Ш. Очур, республика типографиязының профком даргазы Б. В. Хольшин болгаш өске-даа эштер киришкеН.

Конференцияның ажылынга СЭКП обкомунуҢ бюро кежигүү, профоблчөвүлелдиҢ даргазы Т. Ч. Норбу киржип, чүве чугаалаан.

Чугаалашкан айтыгның талазы-биле доктаалды конференция хүлээп алган.

* * *

Күрүне-албан черлериниҢ ажылдакчыларының профэвилел конференциязында чаа соңгуткан обкомнуҢ баштайгы пленумунга организастыг айтыгны чугаалашкаш, профэвилел обкомунуҢ даргазынга **В. Ф. Матсонну** соңгаан.

Хөй ургларлыг иелерни «Иениң алдары» орден болгаш «Иениң медалы» медаль-биле шаңнаар дугайында

Тыва АССР-ниң Дээди Соведониң Президиумунуң Чарлыы

ССРЭ-ниң Дээди Соведониң өмүүжүүнден шаннаары болза:

БАЙ-ТАЙГА РАЙОНДАН

Тос ургну божаан болгаш кижизиткен иени «Иениң алдары» орденнин I чергези-биле

Вадымаа Монгушевна Шожан — «Бай-Тал» совхозтуң ажылчыны.

Сес ургну божаан болгаш кижизиткен иелерни «Иениң алдары» орденнин II чергези-биле

Татьяна Намзыраевна Аизат — «Мурнакчы» совхозта мал эмчизи.

Аллай Иргитовна Даржаа — «Бай-Тал» совхозтуң ажылчыны.

Бакмаа Содунамовна Иргит — «Кара-Хөл» совхозтуң ажылчыны.

Чеди ургну божаан болгаш кижизиткен иени «Иениң алдары» орденнин III чергези-биле

Алдын-кыс Кууларовна Хомушку — «Тээли» совхозтуң ажылчыны.

Алды ургну божаан болгаш кижизиткен иелерни «Иениң медалы» медальдың I чергези-биле

Долчутмаа Салчаковна Аракчаа — «Бай-Тал» совхозтуң ажылчыны.

Александра Хертековна Дагба — «Кара-Хөл» совхозтуң ажылчыны.

Байлак Адыг-ооловна Донгак — «Мурнакчы» совхозтуң ажылчыны.

Көк Сагдыевна Күжүгет — «Тээли» совхозтуң ажылчыны.

Бакаан Хертековна Сотпа — «Бай-Тал» совхозтуң ажылчыны.

ЧӨӨН-ХЕМЧИК РАЙОНДАН

Тос ургну божаан болгаш кижизиткен иени «Иениң алдары» орденниң I чергези-биле

Анай Күдер-ооловна Сааа — «Хөндергей» совхозтуң ажылчыны.

Сес ургну божаан болгаш кижизиткен иелерни «Иениң алдары» орденнин II чергези-биле

Өшку-Саар Солаановна Монгуш — Карл Маркс аттыг совхозтуң ажылчыны.

Серин Үрүлеевна Монгуш — «Сүт-Хөл» совхозтуң ажылчыны.

Часкым Даваевна Монгуш — «Октябрь 30 чылы» совхозтуң ажылчыны.

Анчыш Бирлеевна Ондар — Хайыракан суурда өг-бүле эмзи.

Стюра Дамчат-ооловна Ондар — Бажың-Алаак суурда өг-бүле эмзи.

Чозар Ламаевна Ховалыг — «Сүт-Хөл» совхозтуң ажылчыны.

Бичелдей Дажыевна Эрелчин — Кара-Чыраа суурда ясли-садтың завхозу.

Чеди ургну божаан болгаш кижизиткен иелерни «Иениң алдары» орденнин III чергези-биле

Александра Шомуковна Монгуш — Чадаана хоорайда өг-бүле эмзи.

Ольга Хаяевна Ондар — Сүг-Аксы ортумак школазының башкызы.

Алдын Бүрбүлдеевна Ховалыг — № 3 КМК-ның ажылчыны.

Чанзын Чодуровна Ховалыг — «Сүт-Хөл» совхозтуң ажылчыны.

Алды ургну божаан болгаш кижизиткен иелерни «Иениң медалы» медальдың I чергези-биле

Валентина Хунаевна Монгуш — «Октябрь 30 чылы» совхозтуң ажылчыны.

Сейдиш Селбик-Караевна Монгуш — Сүт-Аксы ортумак школазының башкызы.

Чучунмай Бады-Белекова Монгуш — Хөндергей суурда ургулар ясли-садының повары.

Татьяна Доспановна Нуруктан — Чадаана хоорайда өг-бүле эмзи.

Александра Комбуевна Ондар — Карл Маркс аттыг совхозтуң ажылчыны.

Мая Монгушевна Ондар — «Искра» совхозта бухгалтер.

Нина Шыраповна Ондар — Иймеениң Культура бажыңында төөгөй.

Бет ургну божаан болгаш кижизиткен иелерни «Иениң медалы» медальдың II чергези-биле

Чолдак-Уруг Сүрүн-ооловна Донгак — «Хөндергей» совхозтуң ажылчыны.

Раиса Саичыевна Кара-Сал — «Сүт-Хөл» совхозтуң ажылчыны.

Пина Кузаяковна Куулар — Улус депутаттарының Хөндергей кодээ соведониң күүскомунуң даргазы.

Роза Монгушевна Куулар — Сүт-Хөл рабкоовунуң бухгалтери.

Сазра Карам-ооловна Куулар — Сүт-Хөлдө харылаа салбырының телефонизи.

Чат-оол Лопсановна Монгуш — Ийме суурда өг-бүле эмзи.

Анчымаа Чыргаловна Ондар — Чадааның хлеб заводунуң мастери.

Орланмаа Дыртык-ооловна Ондар — «Сүт-Хөл» совхозтуң ажылчыны.

КЫЗЫЛ РАЙОНДАН

Сес ургну божаан болгаш кижизиткен иелерни «Иениң алдары» орденнин II чергези-биле

Мария Дондуковна Монгуш — «Тиилелге» совхозтуң ажылчыны.

Валентина Оржак-ооловна Оржак — Кур-Чер суурда өг-бүле эмзи.

Чеди ургну божаан болгаш кижизиткен иелерни «Иениң алдары» орденнин III чергези-биле

Барымаа Сандыковна Донгак — «Тиилелге» совхозтуң ажылчыны.

Валентина Донгаковна Монгуш — «Тиилелге» совхозтуң ажылчыны.

Бет ургну божаан болгаш кижизиткен иелерни «Иениң медалы» медальдың II чергези-биле

Клара Доржуевна Монгуш — Шамбалыг ортумак школазында ажылчыны.

Докпаалай Аралчын-Доржуевна Оржак — «Шамбалыг» совхозтуң ажылчыны.

Зинаида Шыраповна Шүүче — «Шамбалыг» совхозтуң ажылчыны.

Часкал Достековна Хүндүжүк — «Шамбалыг» совхозтуң ажылчыны.

МӨҢГҮН-ТАЙГА РАЙОНДАН

Чеди ургну божаан болгаш кижизиткен иени «Иениң алдары» орденниң III чергези-биле

Кара-кыс Хомушкуевна Муизук — «Малчын» совхозтуң ажылчыны.

Алды ургну божаан болгаш кижизиткен иени «Иениң медалы» медальдың I чергези-биле

Минчимаа Кежиковна Монгуш — «Коммунизмче орук» совхозта зоотехник.

Беш ургларны божаан болгаш кижизиткен иелерни «Иениң медалы» медальдың II чергези-биле

Дизенмаа Сачыевна Дингилаа — райкуускомнуң кодээ ажыл-агый эргелелиниң бухгалтери.

Дина Сандаковна Донгак — Хандагайты суурда аш-чем магазинниң ажылчыны.

Чечек Лам-Сюрюновна Кара-Сал — «Кызыл-Тук» совхозта кадр киллизинин инспектору.

Зоя Доржукаевна Куулар — Өвүр райпотрупда садыгжы.

Валентина Маннайевна Оржак — «Кызыл-Тук» совхозтуң бухгалтери.

(Уланчылыг).

БӨМБҮРЗЕКТИҢ СУДАЛЫ

СЭТА болгаш ПМА: КЫСКА ДЫҢНАДЫГЛАР, ТАЙЫЛБЫРЛАР

БҮЗҮРЕЛДИГ БАЗЫМ-БИЛЕ

СЭКП ТК-ның Чингине секретары Л. И. Брежневтин чүве чугаалааны СЭКП ТК-ның ноябрь Пленумунуң түңнелдери, ССРЭ-ниң Дээди Соведониң сессиязының ажылы даштыкы хөй-ниитинин болгаш парлалганың кичээнгейин хаара туткан. Делегейнин массалыг информация органнарының дыңнадып турарын өзугаар алырга, беш чылдың эрткен чылдарында совет экономиканың хөгжүдезин анализтевишаан, 1980 болгаш оон дараазында чылдарда шиитпирлээр чугуда айтырыгларга Л. И. Брежнев ук Пленумга чугаазында доктаган дээрзин демделеп турар. Л. И. Брежневтин чугаазында кирген түңнелдерни болгаш сорулгаларны Пленум бүрүү-биле болгаш долузу-биле үүлдүгүнмүшаан, 1980 чылда совет улус ажыл-агый планнарын күүседиринге, СЭКП-ниң XXV съездизиниң экономиктиг политиказының талазы-биле тодарадылгазын боттандырарынга үндезин болдурарын шиитпирлээн дээрзин демделээн.

СЭКП ТК-ның Пленумунга чугаазында Л. И. Брежнев совет улустуң социалистиг болгаш коммунистиг тургузуушкунунуң янзы-бүрү адырларында тургузукчу ажыл-чорудулгазының кайгамчыктыг чедиишкиннерин илередип турар бүзүренчиг фактыларны киргеп дээрзин Чехословакияның «Руде Право» солун бижип турар. Коммунизмниң материал-техниктиг базазын тургузарының оруу-биле бүзүрелдиг чоруп орар советтер чуртунуң мурнунда турун туруп турар улус ажыл-агыйының улуг болгаш нарын планнарын шиитпирлээринге бо чедиишкиннер эки үндезинин салган. СЭКП ТК-ның Пленуму күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидериниң, экономиканың моон соңгаргы планнашкынының болгаш эргелеп башкарыдгазының чугулазын онзалап демделээн.

СЭКП ТК-ның Пленумунга чугаазында 1980 чыл — совет беш чылдың доозукчу чылы — шалыпчы ажылдың чылы болур дээрзин СЭКП-ниң болгаш Совет күрүнениң удуртукчузу айткан деп, «Вашингтон пост» солун демделээш, «1980 чылда ССРЭ-ниң экономиктиг болгаш социал хөгжүлдезиниң күрүне планнарының болгаш ССРЭ-ниң күрүне бюджединиң төлевилелиниң дугайында дээштиг болгаш үндезининг» доктаалды Пленум хүлээп алганын айткан. Американың информация агентствозу АП-ниң демделеп турары болза, бо беш чылдың эрткен дөрт чылында Совет Эвилелинде 420 миллион дөрт белчин мерт чурттарга шөлү туттунган, чурттакчы чон бүзүнге кирер арыг орулга 13 хүү ажыг өскен. Оон-биле чергелештир дээш, өске америк агенство ЮПИ бижээн, СЭКП ТК-ның бо Пленумунга болгаш СССР-ниң Дээди Соведониң сессиязынга ам-даа бар четпестерни чидия-биле шүгүмчүлээн.

Колдуунда экономика айтырыглары-биле бүрүн хөлбашкан Пленумга чугаазында Л. И. Брежнев совет улустуң ажыл-агыйжы чедиишкиннерин демделеевишаан, төлевилеттинген планнарны күүсеп-дезин чедип албаан хөй-хөй министрлериниң ажылын шүгүмчүлээн деп, итальян «Пазэе Сера» бижип турар. Улустуң чамдык калбак хереглел бараанналарының чедишпейн турарын ол эң четпес чорук деп санаан.

1980 чылда ССРЭ-ниң Күрүне бюджединден камгалалга чарыгдалды 17,1 млр. рубльге, азы бүгү бюджеттиң алды хуузун көргенин француз «Парижьен Либере» дыңнатпышаан, тайбың дээш дедараалашкак демиселди болуунун камгалалын быжыглаары-биле хөлбаштырбышаан, Совет Эвилели мурнуку чылдарга дециэрге камгалалга үнер чыгыдалды көвүдеткен эвес, харын-даа оны элээн кызырган дээрзин демделээн. «ССРЭ чепсегленишкин чарыгдалын кызырып турар» деп эгениң алаа-биле англи «Мориинг Старнын» айтып турары болза, камгалалга чарыгдалды эвээжеткени Л. И. Брежневтиң Берлинге чугаазынга болгаш «Правда» солунун корреспондентизиниң айтырынга харылзааларга-даа, ниитизи-биле Европага байлалды хөгжүдеринге-даа ол чугаалажыышкыннарының эрткен үезинин чугулазын алган кижилериниң чугаазында-даа база парлалганың дыңнадыгларын-да-даа айыткан. Боннче А. А. Громыконуң аян-чоруунуң дугайында түңнел документиден үзүндүлерни парлалгада парлап үндүрген. Ийи таланың үнелеп көргени-биле алырга, чавырлышкын политиказындан өске шиитпир турбазын болгаш чепсегленишкинни дүжүрер болгаш боо-чепсекти эндере бүдүрерни кызыгаарлаар талазы-биле чогаадыкчы улам ыңай базымнарны кылырының эргежок чугулазын онзалап демделээн. Ортумак ыракшылдыг ядролуг чепсекке хамаарыштыр ГФР-ниң чазаанга айтырыг салыры болза «чугаа болза америк чепсек дугайында боо турар болганда айтырыгны өске адресче салганы ол болур» деп чугаалаан федералдыг канцлер Г. Шмидтиң чугаазын оон-биле холбаштыр солуннар парлаан, Г. Шмидтиң ол сестерни чугаазының чүүн-даа мурнунда дүшкүүрлүг чоруктуң чавырлышкынының талазы-биле бодунуң политиказын баалурунче чурттуң чепсектиг күштерин кыйгырган аятолла Хомейниниң чугаазын Тегераның радиозу дамчыткан, АКШ-биле демиселче бүгү иран улусту бас мөөңнээр ужурлуг бис деп, Хомейни чугаалаан. Дайын болур таварылга-биле холбаштыр 20 миллион аныяк иранналың шериг белеткелин эгелээрин аятолла Хомейни саналдаан.

Иран-америк мөсилдежишкиниң кол айтырыы болза эрге-чагыргадан дужуртken хаанның болгаш оон үптеп алган байлактарын ирак улуска Каттышкан Штаттарның дедир эгидин бээри болур деп ынна онзалап демделеп турар.

* * *

ПАРИЖ. (СЭТА). «Иранга шериг талазы-биле холгаарлап киржиишкин-биле кыжангаш, Ак бажың улуг айыылды кылган» — деп америк-иран кризистиг хөгжүлдезин тайылбырлап тура, «Матэн» солун бижээн. «Оң кыжаныышкын Каттышкан Штаттарга көөр хөөн чок чорукту өскүтken болгаш Иранга коргуушкунуу тургузарының орнунга мөсилдежишкинни улам-на чидирлевдирген.

КАДЫ АЖЫЛДАЖЫЛГАНЫҢ АЧЫЗЫНДА

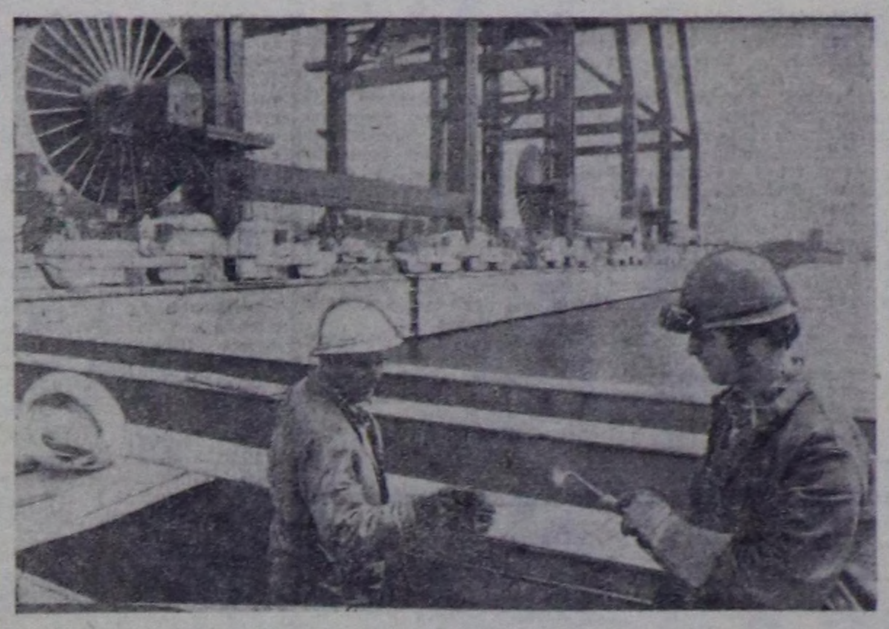

ПУР. ЭДЧ кежигүнү чурттарның аразында садыг солчуушкунунуң калбарганы-биле холбаштыр Улусчу Польшада транспорт севтүлгезинің таарымчалыг хевири — контейнерлерге бараан-сараан дажыглаары калбаа-биле хөгжүп турар. Демир-оруктуң дыка хөй станцияларында болгаш далай порттарында-даа контейнерлерде бараннарны чүдүрүп-дужүреринің дериг-херекселдери-биле хандыртынган тускай базаларны тургускан.

Гдында эң улуг дээн порт баазазын (чурукта) шалыпчы өзу-биле кылып турар. 1981 чылда оон баштайгы иезэ туттунуп, ажыглалга киирери-биле холбаштыр аңаа 170 муң ажыг, а 1983 чылда — 300 муң ажыг контейнерлерни чүдүрүп-дужүрер.

ЦАФ — СЭТА-ның фотозу.

● ● ●

ГФР. Өске бүгү капиталистиг чурттарда ышкаш, Барының Германияның полициязы тергиидекчи ангының эргежыктарының камгалакчызы болбушаан, хамаатыларның эрге-шөлээзин камгалаарының орнунга ол «корум-чурум» камгалакчылары хөрек кырында оларны базымчалап, бастырынга дузалап турарлар.

СЭТА-ның фотохрониказы.

КАМПУЧИЯНЫҢ ДХМ-ИНИҢ МЕДЕГЛЕЛИ

ПНОМПЕНЬ. (СЭТА). Кампучи-таиланд кызыгаарда тургустунган душкүүрлүг байдал-биле холбаштыр Кампучия Улус Республиканың даштыкы хөректер министерствозу медеглел кылган.

Таиланд таланың соолгу үеде Кампучияның хамаарышпас бот-эргезин болгаш бүрүн-бүдүн дөвискээрлиг турарын шуут үреп турар үүлгедиишкиннериниң дугайын СПК агентилелдің тараткан медеглелинде чугаалаан. Ол үрээшкиннер дээрге, чурттун дөвискээр сугларынче, агаар делгемнериче судноларның болгаш самолеттарның шургуп кириишкиннери, таиланд Араньяпратет болгаш кампучи — Баттамбанг можуларның аралында кызыгаарда ам хөделип турар таиланд шериглерден болгаш полпотчулардан кезектерни тургусканы болур.

Кампучия Улус Республикага удур хоралыг үүлгедиишкиннер кылырда полпотчу даарбечилерге таиланд эрге-чагыргалар дуза чедирип турарын медеглелде онзалап демделээн. Кампучияже халдаашкыннар кылырда таиланд дөвискээрни полпотчуларның лепкиш база кылдыр ажыглап, полпотчуларга хандырылга төптерни болгаш хоргадал чергелерин ында тургузуп турарын таиланд эрге-чагыргалар сагыш амыр көрүп турар. Таиланд эрге-чагыргалар ол фактыларны чажырарын безин ораладшпайн турар деп медеглелде онзалап демделээн.

СОВЕТ-БАРЫЫН-ГЕРМАН ЧУГААЛАЖЫЫШКЫННАРНЫҢ ТҮҢНЕЛДЕРИНГЕ

БОНН. (СЭТА). СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң даштыкы хөректер министри А. А. Громыконуң ГФР-ниң удуртукчулары-биле чугаалажыышкыннарының түңнелдерин ында улуг сонуургал-биле тайылбырлап турар. Совет-барыын-герман харылзааларга-даа, ниитизи-биле Европага байлалды хөгжүдеринге-даа ол чугаалажыышкыннарының эрткен үезинин чугулазын алган кижилериниң чугаазында-даа база парлалганың дыңнадыгларын-да-даа айыткан. Боннче А. А. Громыконуң аян-чоруунуң дугайында түңнел документиден үзүндүлерни парлалгада парлап үндүрген. Ийи таланың үнелеп көргени-биле алырга, чавырлышкын политиказындан өске шиитпир турбазын болгаш чепсегленишкинни дүжүрер болгаш боо-чепсекти эндере бүдүрерни кызыгаарлаар талазы-биле чогаадыкчы улам ыңай базымнарны кылырының эргежок чугулазын онзалап демделээн. Ортумак ыракшылдыг ядролуг чепсекке хамаарыштыр ГФР-ниң чазаанга айтырыг салыры болза «чугаа болза америк чепсек дугайында боо турар болганда айтырыгны өске адресче салганы ол болур» деп чугаалаан федералдыг канцлер Г. Шмидтиң чугаазын оон-биле холбаштыр солуннар парлаан, Г. Шмидтиң ол сестерни чугаазының чүүн-даа мурнунда дүшкүүрлүг чоруктуң чавырлышкынының талазы-биле бодунуң политиказын баалурунче чурттуң чепсектиг күштерин кыйгырган аятолла Хомейниниң чугаазын Тегераның радиозу дамчыткан, АКШ-биле демиселче бүгү иран улусту бас мөөңнээр ужурлуг бис деп, Хомейни чугаалаан. Дайын болур таварылга-биле холбаштыр 20 миллион аныяк иранналың шериг белеткелин эгелээрин аятолла Хомейни саналдаан.

Иран-америк мөсилдежишкиниң кол айтырыы болза эрге-чагыргадан дужуртken хаанның болгаш оон үптеп алган байлактарын ирак улуска Каттышкан Штаттарның дедир эгидин бээри болур деп ынна онзалап демделеп турар.

* * *

ПАРИЖ. (СЭТА). «Иранга шериг талазы-биле холгаарлап киржиишкин-биле кыжангаш, Ак бажың улуг айыылды кылган» — деп америк-иран кризистиг хөгжүлдезин тайылбырлап тура, «Матэн» солун бижээн. «Оң кыжаныышкын Каттышкан Штаттарга көөр хөөн чок чорукту өскүтken болгаш Иранга коргуушкунуу тургузарының орнунга мөсилдежишкинни улам-на чидирлевдирген.

Бо фактыларны деңнеңер

КУЛЬТУРАНЫ БУЛЬДОЗЕР-БИЛЕ

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА-ның корр.). Индейлерни долузу-биле үзүткап чок кылырының политиказын чорудун тура, америк эрге-чагыргалар оларның культура салгалын план өзугаар үргедип турарлар.

Нью-Йоркта ном магазинин садыгжызындан индей культура талазы-биле номнарны көргүзерин дилээрге, мынча деп кайгап айтырган: Кандыг индей культура? Кандыг-даа индей культура чок, чүгле тураскаалдар арткан». Оон ыңай, ол тураскаалдарга база-ла айыыл кыжаныр турар. Соңгу Американың төөгүзүнүң тураскаалдары-биле байлак он-он черлерни андазыннар-биле болгаш бульдозерлер-биле тарып турар. Чижээлээрге, Делавэр штатка орук тудуп турар үеде бурунгу индейлерниң ус-тывыжының болгаш уран үүлүнүң мун ажыг кылыгларын үреп каан.

Индей культураның үндезиннерин үреп турар кол талаларның бирээзи болза өөредилге системазы болур. Колдуунда-ла резервацияларда чурттап турар индей ургларга чүгле беш класстыг өөредилге эртери көрүүнүн. Ук черниң үндезин чурттакчыларының школаларга өөредилгени национал дылга чорудар дугайында негелдези турбуже, АКШ-тың чазаа, конгресс, штаттарның эрге-чагыргалары ол саналдарны чугаалажып көөрүнден безин ойталап турар. Индей улустуң төөгүзүн, оон культура салгалын өөренип көрбейн турар. Чижээлээрге, Юта штаттың школаларының бирээзинде бүгү башкылар навахтарның дылын билбес ак кештиг кижилер боон турар. Навахтарның ургулары ол школада өөренип турар. Кара-бажыңнаары-биле коргудуп, боттарының бурунгуларының дылынга чугаалажырын ол ургларга хораан. Университеттер, колледжилер болгаш ортумак тускай өөредилге черлерин доозуп турар Американың үндезин чурттакчыларының аваэш санныы кайгамчык эвес.

«АКШ-та индей резервациялар болза ядарңгай чорукка, эрге чок чорукка, экономиктиг болгаш культура талазы-биле үзүткаашкынга чыгаткан «иштики улуг колония» болур — деп, СЭТА-ның корреспондентизинге америк индейлерниң төвүнүн таарыштырыкчызы Билл Нэпп медеглээн.

БУРУҢГУ ЧАҢЧЫЛДАРНЫ ХӨГЖҮТПҮШААН

ЛЕНИНГРАД. (СЭТА-ның корр.). Ленинградтың А. И. Герцен аттыг педагогика институтунуң студентилери Ыраккы Соңгу чүкче экскурсияны дээди өөредилге черинден үнмейн чорудуп болуурлар.

Эвенкилерниң, чукчилерниң, коряктарның, мансилерниң, удэгейлерниң амыдырал-чуртталгазының бүгү талаларын, оларның эрткен болгаш амгы үеэзин Ыраккы Соңгу чүктүн улустарының факультединиң өөреникчилериниң организастап тургускан каасталга-дузалал чогаадылгазының кылыгларының делгелгезинде көргүстүнген.

Боттарының улустарының бурунгу тускай уран үүлүнүн чаңчылдарын чогаадыкчы өзу-биле хөгжүдүп турар соңгу чүктүн аныяктары ол көргүзүг үүлдерин кылган. «Соңгу чүктүн солаңгызы» деп бот-тывынгыр ансамбльдин оюн көргүзүүн ленинградчылар үргүлчү сонуургал-биле көрүп турар. Улустуң ансамбли деп атты чаалап алган ол коллектив Соңгу чүктүн улустарының байлак ыр болгаш танцы чогаалдарын пропагандалап турар.

Соңгу чүктүн аныяктарының салым-чолунга Невада хоорай кезээ-мөңгеде кирген. Ленинградта 24 национал-дарның төлөөлекчилери дээди эртемни чедип ап, боттарының төрээн крайларынче дипломнарлыг ээп кээп турарлар. Педагогиканың хоочун институтунун мурнакчы башкылары оларга национал, орус болгаш делегей культураазының байлактарын шингээлип алырынга дузалап турар. Кичээлдерни орус-даа, төрээн-даа дылдар кырында чорудуп турар.

Институтка 30 чыл дургузунда мурнунда бижин безин чок чораан Соңгу чүктүн биче улустарының ийи мун хире төлөөлекчилери эртемни болгаш профессияны чедип алган. Олар башкылар, эртемденнер, литераторлар, хөй-ниитиниң ажылдакчылары болу бергеннер. Бүгү чүртка Чукотканың чогаалчызы Юрий Рытхэу, манси шулукчу Иван Шесталов, нивх чогаалчы Владимир Санги олар сураглыг апарган. Факультеттиң доозукчузу, филология эртемниниң кандидады Мария Бармин Соңгу чук улустарының дылының талазы-биле ажылдарының автору болган. Амгы үеде ол даазы өөредилге черинин доцентизи.

АМЕРИК-ИРАН ХАРЫЛЗААЛАРГА

ВАШИНГТОН. (СЭТА). Иранга хамарыштыр турушту каржыландырарынче кыйгырыглар Каттышкан Штаттарда үргүлчүлеп үнүп турар. Ол чуртка удур «шаажылакчы хөделиишкинни» АКШ чорудуп болур деп телевиденнеге чүве чугаалап тура, мурнунда күрүне секретарының оралакчызы чораан Дж. Болл медеглээн. Тегеранда туттурган америк дипломаттарны хостаанынында-даа соонда ындыг хөделиишкинни кылып болур деп, ол чугаалаан. Оон, чугаазы-биле алырга, «мурнунда хаанның АКШ-че келирни чөпшээрээрни чедип алыр дээш эвээш эвес күжениишкиннерни кылган мунунда күрсекретарь чораан Г. Киссинджерни болгаш өскедаа кижилерни» АКШ-тың амгы бергедээшкиннеринге буруулуг деп, Дж. Болл айыткан.

ЮПИ агентилелдиң дыңнадып турары-биле алырга, «Китти хок» деп америк авианосец бо неделяның эгезинде Иранның эриктерине чеде бээр. Персид мугулдурда «Мидуэй» деп авианосец турун турар болгаш итали парлалганың дыңнадып турары-биле алырга, «Нимиц» деп авианосецти база ынаар чорудар.

* * *

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). «Каттышкан Штаттар биле Иранның аразында кризистиг байдалды» чугаалажып көөрү-биле Айыыл чок чорук Чөвүлелин доп-дораан чыылдырарын дилээн чагааны КНО-нуң чиңгине секретары К. Вальдхайм Айыыл чок чорук Чөвүлелиниң даргазынче чөрүткан.

Тегерандан АП агентилелдиң корреспондентизиниң дыңнадып турары-биле алырга, иран-америк кризисти чугаалажып көөрү-биле КНО-нуң Айыыл чок чорук Чөвүлелинин хуралы чыылдырарынче КНО-нуң чиңгине секретары К. Вальдхаймны кыйгырыынга Иран ДХМ-ниң удуртукчузу Бани Садр баймр чедиргеп.

Айыыл чок чорук Чөвүлелиниң ам болур хуралы-биле холбаштыр «ындыг-ла оваа бүзүрелдиг эвес» мен деп, корреспондентилер-биле беседага президент Дж. Картер медеглээн. Каттышкан Штаттар хаанның өзу-чурумун бурыу шаппас деп, Дж. Картер онзалап демделээн.

Айыыл чок чорук Чөвүлелиниң кандыг-даа резолюциязы америк туттурганнарны хостаарының айтырыы-биле чүгле кызыгаарланган болурун АКШ негээр деп күрүне департаментизиниң төлөөлекчизиниң медеглелинге даянып алгаш, АП агентилели дыңнаткан.

* * *

ТЕГЕРАН. (СЭТА). Америк империализмге удур демиселдиң лозунглары-биле митингилер болгаш чыскаалдар Иран найысылалда, а ол ышкаш херек кырында - чурттуң бүгү хоорайларында эртип турар. Оларга чүс-чүс муң кижи киришкен.

Каттышкан Штаттар-биле «ыдыктыг дайынга» белен болгаш Иранга коргуушкунуу тургузарының орнунга мөсилдежишкинни улам-на чидирлевдирген.

«ТЕАТР БОЛГАШ УРУГЛАР»

1979 чылды Делегейниң уруглар чылы кылдыр чарлаан. Бо чылын уруглар чылынга тураскаатқан фото-чурук, чурулга делгелгелери, янзы-бүрү конкурстар, бот-тывынгыр уран үүл фестивальдары, уруглар утренниктери болгаш өске-даа массалыг хемчеглер чурттун хоорай, суурларынга болгаш бистин республикага хөй-хөйү-биле эрткилээн. Республиканың хөгжүм-шин театры уруглар чылынга тураскааткан шинилерни белеткээш, хөй удаа көргүскен. Ноябрьның сөөлгү хүннеринде «Театр болгаш уруглар» деп неделяны организастап эрттирген. Ол неделяга уруглар А. Лауричюкастың «Өжээннин өңү», Н. Мирошниченконуң «Тамы кырынга шинтпир», В. Пермяктың «Мөнгүн дуюг», В. Көк-оолдуң «Хайыраан бот», Л. Устиновтуң «Хар кадын биле чели бичии кижижигештер» деп шилерни сонуурган көргеннер. Бөгүн хөгжүм-шин театрынга Бүгү-россияның «Театр болгаш уруглар» деп неделязының хаашкыны болур.

ЧУРУКТАРДА: Е. Пермяктың «Мөнгүн дуюг» деп шиизинден үзүндүлерни артистер Валентина Мортай-оол, Чаламба Монгуш, Роза Серен-оол, Олча Даваа оларның ойнап турары.

В. АМЫРНЫҢ фотолары.

САНАЛГА КАТТЫШПЫШААН...

Чоокта чаа «Шын» солундан республика чемпиону Н. Шишигинниң «Чугулалап көөр» деп эгелиг үүлү-биле таныштым. Автор ында шыдыраа спортун сайзырадырынга хамаарышкан чугула бодалды илередип турар. Ол айтырыгга холбаштыр мурнунда башкы М. Көрген-оол «Маргылдаа сөөлүнде» деп үүлүнге база бижээнин сакты-дыр мен.

Үстүнде эштер солун арнынга бо айтырыгны көдүргенин деткип тур мен. Шынап-да өйү келген чугааны эгелээндир. Ол талазы-биле болумнун бодалдарымны каксы-даа бол киирип көрейн.

Шыдыраа оюнун школачылар ортузунга сайзырадыры чугула айтырыгларның бирээзи болур. Ол дугайында Н. Шишигин база онзалап айытқан. Школа бүрүзүнге бөлгүмнү чүге организастап болбас деп. Башкыларның-даа аразынга, суур азы хоорай черге шыырак шыдыраачылар черле турар болгай. Оларны чалап эккеп, неделяда оода бир-ийи катап шыдыраанның теориязын өөредип, оон чоорту ойнаарынга кирер болза, ажыктыг боордан башка черде хора чок болгу дег.

Ындыг бөлгүмнер Өвүр районнун чамдык школаларында, Чаа-Хөлде бар деп билир мен. Оон өөреникчилери мурнунда республикага болуп тургулаан маргылдааларга өскелерден бедик көргүзүлгени чедип ап тургулаан. Шупту школалар ол ажылды холга ап, шыдыраачыларын белеткээр болза, салым-чаяанныг аныяктар чүге илеревес деп!

Бистин Кызыл районда шыдыраа спортту кошкак хөгжүп турар деп чугаалап болур. Мында өөреникчилер-даа, улуг-даа улус ортузунга маргылдаалар ховар болуп турар. Чоокта чаа районда ужур-дузалыг шыдыраа маргылдаазы Баян-Кол суурга болган. Анаа районнуң спорт комитединиң ажылдакчылары безин келбээн болгай, Херекке албааны ол ыйнаан.

Чогум Баян-Кол суурга шыдыраа «олун» өскүдүп ап болурунуң аргазы бар. Борис Дамчай, Монгуш Хеймер-оол, Маны-Хая Кара-оол, Павел Биче-кыс дээн ышкаш шыырак шыдыраачылар бар. Оларга даянып алгаш, шыдыраа маргылдаазын организастап турар-даа бис. Социалистиг чарыштыг ажылдан турарывыс «Кара-Хаак» совхозка бо чылын аалдап чордувус. Эш хуунуң ол ужуражылгазы ажыктыг болгаш солун болган.

Оон аңгыда, хомуданчыг чүве чүл дээрге, шыдыраа ойнаар тускай өрээлиивис чок. Кандыг-бир маргылдаа болур дей бергенде, ажылдакчыларның кабинеттериниң бирээзин хостаар ужурга таваржыр бис. Бир эвес шыдыраалаар өрээл турган болза, анда лекция, беседаны-даа эрттирип, бөлгүмнер-даа организастап болур ийик.

Кандыг-даа үүлдү эгелеп алырынга баштайгы дузаламчы черде ажыктыг. Бөлгүм эрттирер кижилерге-даа, оон дыннакчыларынга-даа ажык-дузалыг кылдыр эгелеп чоруур шыдыраачыларга дептержигештен тыва дылга үндүрүп деп саналым бар. Анда хоотун ойнакчыларның чагыг-сүмезин киирип, оларның көштерин анализтеп, шыдыраажа кижи чайгаар-ла сундулай бээр чижектерден киирип болгай-ла.

М. БИЛЕН-ООЛ.

УЖУРАШКЫЖЕ ҮР-ЛЕ БОЛГАН

Вокзалдың хайым перронунга олар—акызы биле дуймазы ужуражып келгенинге ам-даа бүзүревейн куспактажыпканнар.

Белорус кинодокументалистернің «39 чыл эрткенде репортаж» деп чаа фильми ынчаар эгелээр.

...Дөртен бир чылдың күзүнүде Полоцкиниң уруглар бажының көжүрүп чорудуп турган орукту фашистер үзе кирипкеи. 190 оолдар болгаш уруглар дайзынга эжелеткен хоорайга дедир ээп келген. Оларның кырынга улуг аймыл диргелген: ол өскүстерни гитлержилер күш-биле хан алыр улустар кылып алыр деп шинтпирлээн. Оларның ол дерзин үүлгедиг кылыр дээн үзелдеринге белорус партизаннар шаптыктаан. Уругларны, боттары айыылга таваржы-таваржы, олар хоорайдан үнүрүп чоруй барган. 1943 чылдың февральда уругларны шуптузун самолёттар-биле совет тылынче аппарган.

Уругларны камгалаарынга өлүм чок маадырлыг чорукту ужудукчу Александр Мамкин кылган. Фронт шугумунуң кырынга чорда оон самолёдун фашистер үрелдир аткан. Балыглаткан ужудукчу бодунуң шериглериниң левискээрингe чедир самолёдун «сөөртүп» чедирип келгеш, хоңдуруп шыдаан.

Ол уругларның аразынга Рита Яцунова база чораан, уруг ону самолётка олуртуп турда, ужудукчуну болгаш соң бичии пассажирлерни кинооператорлар гырттырып алганын эскербээн-даа. Таварылга бооп кинокамераның объективи Маргарита Яцуновану арыныга элээн ур докпаапкан.

Уругларны партизан аэродромундан самолётче олуртуп турганын тырттырган ол бичии эпизодту делегейде алдаржаан «Ада-чурттун Улуг дайыны» деп кинода киирген. Ол кинодан бодуунуң чиде берген дуймазын Красноярск крайының Лесобаза суурда слесарь. Күш-ажылдың Кызыл Тук орденнин эдилекчизи Александр Иванович Яцунов танып каан.

Олар дайын эгезинде, Саша өскүс уруглар бажыныңдан мергежил училишезинче өөренип чорупканда чарылганнар. Дайын соонда ол чежедаа адресче чагаа бижиирге. түшпел чок болган. Белоруссияның ол эпизодту тырттырган кинодокументалистеринге чагаа бижиирге, олар ол уругларны дилеп тып турган болгаш, оон дуймазының адрезин айтып бергеннер.

Оон соонда ха-дуима ийи кижинин узун хуусаалыг көрүшпээнинин, билишпээнинин соонда ужуражымышкыны болган.

И. ПОДОРОЖНЫЙ,
СЭТА-ның корр.

Минск.

ДЕКАБРЬ 3-ТЕН 9-КА ЧЕДИР ТЕЛЕВИДЕНИЕ

ДЕКАБРЬ 3-ТЕ
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

10.00 — «Ye». Информастыг программа. 10.40 — Эртенги гимнастика. 11.05 — Мультфильмнер программазы: «Пик күскежигеш», «Дидим койгун дугайында тоол». 11.35 — С. Соловейчик — «Чеди хаттың» болуу». Телешин. 3-кү тоогу — «Дээрбек». 12.20 — «Дириг амытаннар дугайында». 13.20 — Москванын камерлиг оркестринин концерти. Дирижеру — РСФСР-нин Улустун артизи И. Безродный. 14.05—Медээлер. 14.10—16.00 —Чапсар. 16.00 — Медээлер. 16.20 — Лаос Улус-Демократ. тыг Республиканы чарлап турган хүнүнге. «Лаоста». Документалдыг фильм. 16.40 — «Үш прелюдия». Д. Шостакович. Фильм-концерт. 16.50 — В. Розовтун драматургиязы. 17.35 — «Аваның школазы».

КЫЗЫЛДАН

18.05 — Телемедээлер. 18.20 — «Хамааты камгалалының билиглерин — кижи бүрүзүнге». Дамчыдылга. 18.30 —«Беш чылдың кол домназы». Телефильм. 18.55 — «Бот-тывынгыр композитор-биле ужуражылга». Дамчыдылга. 19.10 — Телемедээлер. 19.20 — Чарлаалдар.

МОСКВАДАН

19.30 — «Беш чыл. Дөртү чыл». «Инициатива». «Уралмаш» заводтун № 1 бригадазының дугайында. 20.20 — «Улустун аялгалары». 20.35— «Кижи болгаш хоолуу». 21.05 — Опера-биле ужуражылга». П. Л. Чайковский — «Евгений Онегин». Ленинградтың С. М. Киров аттыг балеттин болгаш операның күрүнеңи үлегерлиг театрының шизи. 22.30 — «Ye». Информастыг программа. 23.05 — 01.05 — П. И. Чайковский «Евгений Онегин» деп операзының уланчызы. Чапсарда — Бөгүн делегейде. Информастыг программа.

ИЙИГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

18.05 — «Фауст дугайында чугаа». Документалдыг телефильм. 18.55 — Омск хоорайның нефтичилериниң Культура бажыныңын ыр болгаш танцы ансамблиниң концерти.

КЫЗЫЛДАН

19.30 — 20.35 — «Кызыл дипломат». Уран-чечен телефильм. 1-ги сериязы.

ДЕКАБРЬ 4-ТЕ
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

10.00 —«Ye». Информастыг программа. 10.40 — Эртенги гимнастика. 11.05 — Мультфильмнер программазы: «Үүү чүве каяа дөмейил», «Ох болгаш Ах походтап чорукан», «Бичии кас болгаш улуг бөрү дугайында». 11.35 — «Чер сиріңайнып турда». Уран-чечен. фильм. 12.50 — «Сээн-биле бис, комсомол». Фильм-концерт 13.10 — «Поэзия». И. Уткин. 13.55 — Медээлер. 14.00 — 16.30 — Чапсар. 16.00 — Медээлер. 16.20 — «Сээн күш-ажылың — сээн бедиңиң». Кинопрограмма: «Эрттирерин дилээйн», «Амыдыралдың бүгү өңнери», «Раиса Ахматова». 17.15 — «Төрээн бойдус». 17.45 — «Төөгүнүн арыннары». 25 мунчуларының шимчээшкининиң бежен чылынга.

КЫЗЫЛДАН

18.30 — «Сылдысчыгаш». Дамчыдылга. 18.50 — Телемедээлер. 19.05 — «Ажыктыг чорук болгаш шынар дээш». Дамчыдылга. 19.35 — «Кызыгаар чөпшээрел бээр». Документалдыг фильм. 19.45 Телемедээлер 19.55. — Чарлаалдар.

МОСКВАДАН

20.00 — «Уругларга шулуктер». 20.15 — Бөгүн делегейде. 20.30 — «Эртемниң чедишкиниери». 21.00 — Эфиопи аас догаал ансамблиниң оюн көргүзүү. 21.25 — «Камертон». Уран-чечен телефильмниң баштайгы көргүзүү. 1-ги сериязы. 22.30 — «Ye». Информастыг программа. 23.05 — 00.40 — Ираклий Андроников. Ленинград филармониязынга концерт. Чапсарда — Бөгүн делегейде. Информастыг программа.

ИЙИГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

18.30 — Ф. Шуберт. Бешки симфония. ССРЭ-нин Күрүнеңин үлегерлиг симфония оркестри күүседир. Дирижёру — Грузин ССР-нин улустун артизи Д. Кахидзе. 19.00 — «Олимпийге баар ынанмыштыгларын старты». Спортчу гимнастика дугайында делегей чемпионазы. 19.30 — «БАМ-ны тудуп турар бис».

КЫЗЫЛДАН

20.00 — 21.05 — «Кызыл дипломат». Уран-чечен телефильм. 2-ги сериязы.

ДЕКАБРЬ 5-ТЕ
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

10.00 — «Ye». Информастыг программа. 10.40 — Эртенги гимнастика. 11.05 — «Аныяктарның чогаалылгазы». 11.40 «Камертон». Уран-чечен телефильм. 1-ги сериязы. 12.45 — «Кино аян-чоруктар клуву». Дамчыдылганы Ю. С. Сенкевич чорудар. 13.45 — РСФСР-нин алдарлыг артизи Г. Калинина ырлаар. 14.05 — Медээлер. 14.10 — 15.40 — Чапсар.

КЫЗЫЛДАН

15.40 — «Орус дыл өөредип турар бис». 12-ги телекичээл.

МОСКВАДАН

16.00 — Медээлер. 16.20 — Социалистиг чурттарның документалдыг телефильмнериниң программазы: «Ынак черим», «Румынияның шахтёрлары», «Бисти долгандыр химия», «Болгария миниатюраларда». 17.10 — «Звёздочет». Тележурнал. 17.55 — «Орус чугаа».

КЫЗЫЛДАН

18.25 — Телемедээлер. 18.40 «Азияның төвүнде». Дамчыдылга. 19.10 — «Чыжыргана». Документалдыг фильм. 19.15 — Телемедээлер. 19.25 — Чарлаалдар.

МОСКВАДАН

19.30—«Кодээ кооперация». Дамчыдылгага Центросоюзтун баштаар черинин даргазы А. А. Смирнов киржир. 20.00 —«Хөглүг ноталар». 20.15 — Бөгүн делегейде. 20.30 —Алкоголизмнин хоразының дугайында документалдыг фильмнериниң программазы: «Суксаарының көрүнчүү», «Бодунуң күзели-биле». 21.00 — Б. Тихонов ойнаар. 21.20 — «Камертон». Уран-чечен телефильмниң баштайгы көргүзүү. 2-ги сериязы. 22.30 — «Ye». Информастыг программа. 23.05 — 00.15 — Төп телевидениениң болгаш Бүгү-эвилел радиозунуң улуг симфония оркестри Сибирьге совет музыка фестивалында. Чапсарда — Бөгүн делегейде. Информастыг программа.

ИЙИГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

18.25 — Ганновер хоорайның ниити ырызының концерти. 19.00 — «Харыылаңар, горнистер!»

КЫЗЫЛДАН

19.30 — «Аныяк үнмер». Кызылдың уран үүл училишезинин башкыларының болгаш өөреникчилериниң концерти. 20.05 — 21.30 — «Чукотканың начальниги». Уран-чечен фильм.

ДЕКАБРЬ 6-ДА
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

10.00 — «Ye». Информастыг программа. 10.40 — Эртенги гимнастика. 11.05 — «Харыылаңар, горнистер!». 11.35 — «Камертон». Уран-чечен телефильм. 2-ги сериязы. 12.45 — А. Пазиковскийниң улуртулгазы-биле улустун хөгжүм хөрекселдериниң ансамблиниң концерти. 13.30 — Литературалыг номчулга. И. Бунин — «Чечен чугаалар». 13.55 — Медээлер. 14.00— 16.00 — Чапсар. 16.00 — Медээлер. 16.20 — «Үрезиннер хлеб болу бээр». Документалдыг телефильм. 17.10 —Каунас хоорайның национал танцының «Суткинис» ансамблинин концерти. 17.30 — «ПТУ-да үүү чүвеге база канчаар өөредип турарыл?. Дамчыдылганы Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры, Москва хоорайның 51-ги ПТУ-нун бүдүрүлге өөредилгезиниң мастери С. А. Антонов чорудар. 18.00 — «Шыдыраа школазы». Разрядчылар клазы. Оюнунуң ортузу.

КЫЗЫЛДАН

18.30 — «Ленинизм—бистиң үениң революсчу тугу». Беседа. 18.40 — Телемедээлер. 18.55— «Оттуг чылдарның гвардейжилери». Документалдыг фильм. 19.05 — «Гриппти баш удур болдурбазы». Эмчиниң беседазы. 19.15 — Телемедээлер. 19.25 — Чарлаалдар.

МОСКВАДАН

19.30 — «Миллионнарның ленинчи университеди». 20.00 — «Чурук бүрүзүнде — хүн». 20.15 — Бөгүн делегейде. 20.30 — «Маадырлыг чорук». 21.00 — Национал байыралга — хамаарышпас чорукту чарлаан хүнге тураскаатқан Финляндияның телевидениезиниң программазы. 22.30 — «Ye». Информастыг программа. 23.05 — Уругларның делегей чылынга. «Оңнуктернин арыннары». 23.50 — 00.05 — Бөгүн делегейде.

ИЙИГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

18.30 — «Башкыларга — музыка кичээли». 2-ги дамчыдылга.

КЫЗЫЛДАН

19.30 — 20.55 — «Фауст». Телешин. 1-ги сериязы.

ДЕКАБРЬ 7-ДЕ
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

10.00 — «Ye». Информастыг программа. 10.40 — Эртенги гимнастика. 11.05 — «Сээн амыдыралында ном». 11.50 — «Бистиң-биле кады кыл, бис ышкаш кыл, бистен эки кыл». ГДР-дең дамчыдылга. 12.50— «РСФСР-нин улустун артизи Т. Докшицер ойнаар». Фильм-концерт. 13.20 — Медээлер. 13.25—16.00 — Чапсар. 16.00— Медээлер. 16.20 — «Сибирьле болгаш Ыраккы Чөөн чүкте». Кинопрограмма: «Суурум кызыгаарда», «Эдбекшидериниң өөрүшкүзү», «Адыглар санап чоруптувус». 17.15 — «Чурукчулар дугайында чечен чугаалар». ССРЭ-нин улустун чурукчузу Е. Ф. Белашова. 17.45 — «Уругларга дириг амытаннар дугайында». Ленинградтан дамчыдылга.

КЫЗЫЛДАН

18.15 — «Джек Лондон». Документалдыг фильм. 18.35— Телемедээлер. 18.50 — «Малышок». Дамчыдылга. 19.10— «Тыва неделя». Информастыг программа.

МОСКВАДАН

19.25 — «Орленок» телестудиениң аныяк корреспондентериниң Совет Эвиделиниң Маадыры А. В. Липилевский-биле ужуражылгазы. 20.15 — Бөгүн делегейде. 20.30 — Л. Чкониянын, М. Пархоменконун, Е. Сербекаевтин болгаш В. Вуячичтин киржилгези-биле совет ыр концерти. 20.55 — «Уттундурбас киноделалар». «Балтиканың депутады». Уран-чечен фильм. 22.30 — «Ye». Информастыг программа. 23.05 — 00.50 — «Чевс, кыстар». Транспорттун аныяк ажылчыларының конкурзу. Чапсарда — Бөгүн делегейде. Информастыг программа.

ИЙИГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

18.15 — «Москва болгаш москвачылар». 18.45 — Латвия ССР-нин эр улустун ниити ырызының «Дзиедонис» алдарлыг коллективиниң концерти. Удуртукчузу ССРЭ-нин Күрүне шиналының лауреады. Латвия ССР-нин улустун артизи И. Кокарс.

КЫЗЫЛДАН

19.25 — Чарлаалдар. 19.30— 20.55 — «Фауст». Телешин. 2-ги сериязы.

ДЕКАБРЬ 8-ТЕ
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

10.00 — «Ye». Информастыг программа. 10.40 — Эртенги гимнастика. 11.05 — «АБВГДейка». 11.35— «Силерге, аданелер!». 12.05 — «Эки бараанларны хөйнү». Дамчыдылгага Узбекистанның КП-нин Самарканд обкомунун секретары И. К. Юсупов киржир. 12.35— «Ока кыдыында бажын». «Поленово» музей-бажын дугайында. 13.00 — «Эртенги почта». Музыкалыг программа. 13.30 — «Номчуур үүлдер». 14.15 — «Спортлото» тиражы. 14.30 — «Кадыкшыл». Эртемтайылбырлалдыг программа. 15.15 — «Олимпиада-80». 16.00 —Бөгүн делегейде. 16.20 — «Лапландының тоолдары». Мультфильм. 16.40 — «Оңу шыдаар силер». 17.25 — «Даштыкы аалчылар Совет Эвилелиниң дугайында». 17.40 — «Чеди хаттың» болуу». Телешинин баштайгы көргүзүү. Автору — С. Соловейчик. 4-кү төөгү — «Терге». 18.25 — «Биллдингир-даа бол эллептиг». 19.25—Таджик телевидениезиниң болгаш радионун «Гульшан» эстрада оркестринин концерти. Душанбеден дамчыдылга. 20.10 — «Правда» солунунуң политиктиг тайылбырлакчызы Б. А. Жуковтун делегей байдалынын дугайында беседазы. 20.55 — «Катыг долгандыр». Останкинонун концерт студиязынга юмор кежээни. 22.30— «Ye». Информастыг программа. 23.05 — РСФСР-нин алдарлыг артизи А. Покровскийниң күүселдезинде романстар болгаш шулуктер. 00.10—01.05 — Спортчу гимнастика талазы-биле делегей чемпионазы. Эр кижилер. Финал. АКШ-тан дамчыдылга. Төнгеңде—медээлер.

ДЕКАБРЬ 9-ТА
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

10.00 — «Ye». Информастыг программа. 10.40— «Зарядкага чыскаалынар!». 11.00 — «Будильник». 11.30 — «Совет Эвиделинге баран бооп тур мен!». 12.30 — «Тоол аалдан келген». «Угаанныг эдилелдер». Уран-чечен телефильм. 1-ги сериязы. 13.50 — «Волга белээ». Фильм-концерт. 14.00— «Кодээге дамчыдылга». 15.00— «Музыкалыг киоск». Дамчыдылганы Э. Беляева чорудар. 15.30 — «Театр шинзи». А. Н. Островский— «Бо оран-делегейден эвес». Москванын Биче Броннаяда шин театрынын фильм-шизи. 17.35— «Саша Ковалевтун кичээндирии». Документалдыг телефильмниң баштайгы көргүзүү. «Амыдыралче путевка» деп болуктен. Фильмге эге сөстү Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры, академик, Бауман аттыг МТДУ-нунректору Г. А. Николаев чугаалаар. 18.20 — «Кино аян-чоруктар клуву». 19.20 — «Кым мау дили?». Мультфильм. 19.30 — «Делегей байдалы». 20.15 — «Ыр-79». 21.00 — «Төп телевидениеннин экранында эн баштай». «Хөлеге». Уран-чечен фильм. 22.30 — «Ye». Информастыг программа. 23.05—00.25 — Спортчу гимнастика талазы-биле делегей чемпионазы. Хөрээженнер. Финал. АКШ-тан дамчыдылга.

Көдээниң культура айтырыглары

„...ЫТ КАГАР ЫЯЖЫ ЧОК“

Орус улустун «чайын шаназ септе, кыжын терген септе» деп мерген домаа аная эвес тыптып келгени чугаажок. Ол дээрге көрбээн чок, көдүрбээн хөнээ чөк күш-ажылчы хоочун өгбелериниң буянныг чагыы, сагындырыы болур. Ол чагыгны өг-бүленин ажыл-амыдыралынга-даа, ниитиниң ажыл-херээнге-даа барык бүрүн күүседип турар бис. Чижээ, машина-техника септелгенин кыжын-на эгелээр, ажыг кышка магадылаг кылдыр одаар үүлдү көктүг чайын-на белеткээр... дээш оон-даа еске. Ынчалза-даа ол буянныг сагындырыг чагыны уттуптар, азы Крыловтун баснязында «... ала-чайны еттүр мрлаар, Аспан күжүрүнү» кыштын соогу кээрге, мөөндывылап үнгени ышкаш, чаржынчыг байдалга таварышкылаар-зыр бис. Ол дээрге чылдың дөрт эргилдезинде черге үргүлүү бооп турар таварылга эвес-ле харын. А колдаа чүве ажыл-агыйжы чоруктан хамааржыр. Ол талазы-биле Чөөн-Хемчик районда культура одагларының кышка белеткели кандыгын?

Хар улуг дүшкен, ынчалзаа-даа чылыг. Январының тыкылама соогу эргин артап киргелек. Районнуң ажылчы чонунга сураглыг «Хайыраан боттуң» бараалгадын ойнап чоруп турган артистерге Чаланага бир дугаар-ла ужуражы бедим. Олар, «бо-да болгай хомудаар кижи» дээн ышкаш, чыыра турулган кээн бичии уруглар ышкаш мурнуу былаажып оон-моон чугаалап-ла эгелеңнер... Артистер «Хайыраан бодуу-биле элээн хөй черлерни эргип-кезип каапкан болду. Суурларга баарга, кырган-даа, аныяк-даа кижилер «Хайыраан боттуу» аажок көрүксээр болганнар. Оон кээн хөнергеи доң-дош турулаан клубтарының, культура бажыңнарының залдарын ышбузун бургуралыр одап-ла эгелээр турганнар-дыр. Одалга талазы-биле ийи-үш-де культура одаглары түгээр боордан башка, хөй нуруузунуң кышка белеткелиниң кошкаан олар төө каап берди.

— Одун-көзүн белеткен албайы, чайын та чүнү кылып турган улус бо? Чамдык кулдарга, азы культура бажыңнарына кире бээрге, чүгле диштер шаккылаар — дээр-даа үнмер бар.

— Бис шалага чүта хептиг чүгле олурар, кылаштаар эвес, үнгеп-союп-даа турар улус болгай бис, соок шала ижиннаарны хаарып кээр-дир — деп, бир улгады берген хөрээжен артист чугаалаарга:

— Шын, шын харын—дээш чир-шоп дүштүлер.

— Тыва улустун чугаалажыры ышкаш, ызырар ыт кагар ыяжы чок олурулгаарга, бергеле-ле-дир —деп, бир хоочун артист түнней аарак чугаалады.

Баян-Таланың, Хөндергейкин, Ийменин культура бажыңнары аажок соок болгулаан, одаар үүлү үстүп турар. Артистер кээрге, Чыраа-Бажының культура бажыны мырынай чаржынчыг байдалын көргүскен. «Хайыраан боттуу» көрүксээн чон негей бээрге, от салыкчылары довурактаалып калган эн сөөлгү хөмүр-дажык харамнаны-харамнаны улуг шишкиштерге бүдүүнүн ылгай шишкип турган, кочегарказын одап, батареяларны арай боорда чыладын алган. Ынчап турда харын, экизи көрген, бир машина хөмүр-даш келген. Оон харын көрүкчулериниң тыныжы ажаан, өөрээннер. Бо дээрге ыракка ыт, чоокка шоот—чаржынчыг байдал-дыр! Хамыкты мурнай культура бажыныңын директору, ында көдээ Совет, совхозтун директиязы, партком культурانын одаа ындыг кончуг чаржынчыг байдалда турда, кышсоок дүшкүже дээр чүнү көрүп турганыл деп айтыңгы шынгыы тургустунуп кээр. Ол дээрге улуртур ажылдакчыларының талазындан олуттай, шүшпен болгаш ажылагыйжы эвес чорук-тур.

«Сүт-Хөл» совхозтун Сут-Аксы суурда чараш, шевергин-даа туттунган ийи къзт Культура бажыны бар. А оон кышка белеткели үстүнде культура одагларындан дээрелевес. Ында ам-даа септелге чорун турар хевээр. Ук септелге чайын эгелээн. Ацаа чоокта чаа-ла чеде бээримге, септелге бо доң кыжын кидин түлүк чорун турарга, пат кайгаан мен. Шалаларны чаа дозулап, сандайларны чаа-ла септеп-селип турар. Чурттакчы чонлан эдээн каш кижи ында шефтээн турар, довурак-доозун-даа бургуваар, уреликтер-бүзүк стол, сандайларны «барыккадалай» хорумнап каан, ийини къзтче үнерн берге, ында база-ла маска, балды, хирээ даажы дыныалыр болду. «Хайыраан бот» келген дээрге, ону дыннап каан, «ону көрбес болза хоржок» дээш улустун хөглүг чугаа-соолу-даа, маска, балдынын даажы-даа дам барды.

«Хайыраан ботта» ойнап чоруур артистерни удуртуп чоруур Х. Ширин-оол оода улуг залды дүрген дозулааш, сандайларны база шалыпкын септеп-селиптерге, эмнелей салгылаптарга көргүзер дээш, кээр хуусаазын директор Н. Сундуй-биле дутуруштуу. Чурттакчы чон-биле чугаалажырга дыка ур уеле кино, концерт-даа көрбээн, септелге изиг чайын-на эгелээн. А бир эвес сураглыг «Хайыраан бот» келбээн болза, оон «кышкы» септелгеи ындыг шалыпкын доозулбас ийик. Көдээ Совет күүскомунун даргазы В. Тойлуг-оол баштаан «шефчилериз» бо хүннерде септелге кидин чорун турар ол Культура бажыныңдан көрүп болур. Ажылды организастаары ындыр, ынчалза-даа могуур уеэнде эвес-тир. Ол-ла Көдээ Советке хамаржыр Кара-Чыраада культура одаа (эргелекчизи З. Ондар) оон мун-не дээре: «ызырар ыт кагар ыяштыг-даа», ырлап-шоорлап кээп турар артистерлиг-даа көрүп турар кинолуг-даа. Чурттакчы чонунуң культурлуг дыштанылгазын хире-шаа-биле хандырып турар клуб болду. А Хөр-Тайганда ує-дүптүн самаандан туткан Культура бажыны ам-даа турбушаан, ону дарый солуурун ує негеп келген.

Районда кышты эки белеткелдиг уткаан культура одаглары база эвээш эвес. Оларның чижээрге Чаланаанын Шеминин, Алдан-Маадырының, Бора-Тайганын, Чыргакынын болгаш өске-даа культура одаглары адаан болур. А оларның ажылында ажыктыг чүүлдер хөй.

Бир эвес культура одагларының одаар үүлүнче хамаарылгалыг улуртукчу ажылакчылар чайын-на кичээнгей салган болза, ыт кагар ыяжы чок доң культура одаглары турбас ийик. Чүге дээрге Чаланада АТБ-даа, мырынай коданында — Бора-Булакта хөмүр-даш-даа бар болгай.

К. ЭКЕР-ООЛ,
«Шынның» корр.

Редактор В. С. ШАРАВИН.

ООЛДАР БОЛГАШ КЫСТАР!

КЫЗЫЛДЫН № 4 ОРТУМАК ПРОФЕССИОНАЛ-ТЕХНИКТИГ УЧИЛИЩЕЗИ 1979—1980 ӨӨРЕДИЛГЕ ЧЫЛЫНДА ДАРААЗЫНДА МЕРГЕЖИЛДЕРГЕ ӨӨРЕДИРИ-БИЛЕ ӨӨРЕНИКЧИЛЕР ХҮЛЭЭП АЛЫРЫН ЧАРЛАП ТУР

1. Универсал токарьлар.
2. Фрезеровщиктер.
3. Аппаратуралар монтажниктери.
4. Механиктиг чылда ажылдарының слесарьлары.
5. Аппаратуралар чырының слесарьлары.

Сургуулдар айда 80—85 рубль түннут стипендияны алыр. Бүдүрүлге практиказының үезинде, өске хандырылгалардан аңгыда, ажылдап алган акшазынын 33 хуузун база төлеп бээр.

Өөреникчилерни ниити чурттаар бажын-биле хандырар.

Училище Кызыл хоорайда чаа туттунуп турар заводка ажылдаар мергежилдиг ажылчыннарны белеткээр.

Өөренир хуусаазы 9 ай.

Өөредилгени бөлүктер четчелеттинген соонда эгелээр.

Айтырыгларны дараазында адресче чорудар: Кызыл хоорай, Магистральная кудумчузу, бажың 1, Телефоннары: 2-21-09, 2-54-14.

КИНО

ДЕКАБРЬ 2-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Хлебтиң амданы» 10.00, 14.00, 17.00, 20.00. «Уругларга чүрээмни бээр мен» 13.00 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Хүн алдаанга турар чер» 11.00, «Клеопатра» 12.20, 15.00, 17.50, 20.30 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Киночыыны» 10.00, «Мээн өңнүүм акым Ваня» 11.20, 13.00, 14.50, «Демир чажыртыныглыг кижи» 16.30, 18.50, 21.10 шактарда.

«ВОСТОК»: «Рояльдап ыт чоруп орган» 10.00, 12.00, 14.00, «Чуга дош кыры-биле» 16.50, 20.00 шактарда.

ДЕКАБРЬ 3-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Хлебтиң амданы» (3, 4-кү фильмнер) 9.30, 14.30, 17.20, 20.10, «Бардам Квака» 12.20 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Демир чажыртыныглыг кижи» 14.00, 16.00, 18.00, 20.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Киночыыны» 10.00, «Котовский» 11.20, «Хлебтиң амданы» (1, 2-ги фильмнер) 14.30, 17.20, 20.10 шактарда.

«ВОСТОК»: «Мээн өңнүүм акым Ваня» 15.00, «Клеопатра» 16.50, 20.00 шактарда.

АГААР

Кызылдың агаар станциязының дыңнадып турарын өзүгаар алырга, бөгүн республиканга шокар булуттаар, хар чагбас. Хаттың күжү кошкак. Агаарның температуразы 21—26, чамдык черлерге 13—18 градус, дүне 29—34, чамдык черлерге 22—27 градус соор.

Кызылга база хар чагбас, хаттың күжү кошкак. Агаарның температуразы хүндүс 22—24, дүне 32—34 градус соор.

ДОСААФ-тың Кызылда катты-шкан техниктиг школазы секретарь-машинистерни курстарының хүндүсү болгаш кежээки бөлүктеринге өөренир күзелдиг кижилерни чалап турар. Өөренир хуусаазы 3 ай. Өөредилге дээш 76 рубль төлээр. Кичээлдерниң эгелээри 1979 чылдың декабрь 3-те.

Школаның адреси: Кызыл хоорай, Интернациональная кудумчузу, бажың № 49.

Редакцияның адреси: Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчыларының 2-35-24, 2-31-75 харыысалгалыг секретарының 2-23-35, секретариаттың 2-23-35, партийжи амыдырал болгаш совет тургузут киллдистериниң 2-37-13, пропаганда киллдизинин 2-31-75, культура киллдизинин 2-23-54, көдээ ажыл-агый киллдизинин 2-21-47, үлетпүр киллдизинин 2-22-64, чагаа киллдизиниң 2-41-27, информация киллдизинин 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтерия ның 2-12-45, солун келбейн баргаанда 2-32-75 телефонче долгаар.

Тираж 16405. Чагыг 2890.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-нин Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле эргелелиниң типографиязы (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 1). ТС—01467.